

Přítomnost

ROČNÍK XV

V PRAZE 14. PROSINCE 1938

ZA Kč 2.—

Švehlovská tradice

F. PEROUTKA

Poslední generální stávka

JOSEF PACHTA

Dopravní mapa druhé republiky

KORNEL SYNEK

Bloudění Jaroslava Durycha

Co doba dává dětem v hračkách

MILENA JESENSKÁ

Tisíc let české zahraniční politiky

PAVEL HOFMAN

Pařížská nadílka — Německo a Francie »zády k sobě«, Francie hlavně zády k nám —
Upřímnost je nutno umožniti — Předseda vlády proti snižování platů — Tunis! Korsika!
Nizza! — Nedostatek plánu — prohra Francie — O poslaneckých platech — Odpověď
oktavánovi — Komu dát letos Nobelovu cenu míru? — Židé a strana národní jednoty

EVERSHARP

elegantní plnicí pera a plnicí tužky

Gentleman užívá jen
dorského tvaru
se zlatou špičkou
přízpusobitelnou
pro devatero
tvrdostí

THE WAHL COMPANY, Chicago U. S. A.

Koupíte ve všech odborných závodech

Generální zástupce pro ČSR

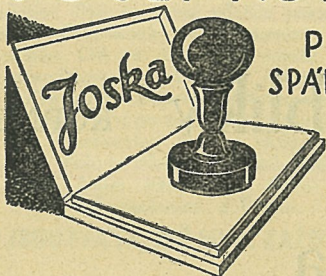
Kettner a Poláček

Praha II., Vodičkova 7

Telefon 274-68

ČTĚTE LIDOVÉ NOVINY

JOSEF KUBIAS

PRAHA II.
SPAĚNA' ul. 40
TEL. 25115

ODBORNÍ LÉKAŘI

Sanatorium Dr. Borůvka

ústav pro choroby chirurgické, ženské a porody, PRAHA II.,
LEGEROVA 61/63. Telefony 212-37, 379-06, 332-38. Řídící lé-
kař dr. Klinger.

MUDr. Frankl odborný lékař pro žaludeční a
střešní nemoci a roentgenologii.
PRAHA II., NEKÁZANKA 4, II. patro. Ord. 9-10, 3-4.
Telefon 234-13.

MUDr. Ervín Fröhlich, odborný lékař pro choroby
vnitřní, žaludeční, střešní a
výměny látek, em. asistent I. med. kliniky prof. Schmidta.
PRAHA I., Na Příkopech 35. Ord. 9-10, 1/3-1/5. Telef. 228-91.

MUDr. ZDENKA NEDVĚDOVÁ-NEJEDLÁ

odb. dětská lékařka, **PODOLÍ, Pankrácká 14** (stanice elektr.
drahy za Podol. sanatoriem). Ord. 9-10 a 2-4. Tel. 441-77.

Pro plastickou chirurgii **Dr. RUDOLF SLUNEČKO**
ord. 3-4 (a podle úmluvy). Telefon 393-79. PRAHA II., VO-
DÍČKOVA 15. (Hlávčkův palác.)

Dr. STANISLAV TUMPACH

PRAHA XI., FOCHOVA 84. (Nám. krále Jiřího.) Ord. 15-17.
Tel. 512-86, byt: 513-38.

MUDr. EMIL VOGL

odborný lékař pro nemoci vnitřní, PRAHA II., LÜTZOWOVA
32, roh Washingtonové. Ord. 9-11, 2-4. Telefon 226-65.

VAŠ VKUS I NÁROKY USPOKOJÍ

KRAUS & SPOL.

krejčí pro pány a dámy

Telefon 309-69

PRAHA II.,
Panská ul. 10

OBUV PRO VYŠŠÍ NÁROKY

FERRY GRAUMANN

PRAHA I., PŘÍKOPY 35, schodiště A. Tel. 315-28.

Moderní dám. kabelky, aktovky,
cestovní brašny, tobolky u firmy

Olga Falladová
Praha-Vinohrady, Anglická 2

Telefon 344-78 Založeno 1890

OBSAH 49. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Šel vývoj nalevo nebo napravo? — IVO DUCHÁČEK: Fran-
couzští vojáci proti Mnichovu. — JIŘÍ HALLER a GALLI: Praha se počestuje. — KORNEL SYNEK: Slovensko
před volbami. — O. SEKORA: Památník osvobození včera a dnes. — ZDENĚK SMETÁČEK: Vojenské starosti po
mnichovském míru. — F. PEROUTKA: Benešův plán. — LADISLAV KRATOCHVÍL: O naší knižní kultuře — V.
GUTWIRTH: Pomlouvači se vydávají za reformátory. — E. KONRÁD: Chvála nevídaná. — K. ERBAN: O novou
znělku pražského rozhlasu. — 1618—1938. — Otevřený list mládeže Jugoslaviie panu E. Daladierovi. — Are you
doing it well, Mr. Czech? — Od vlády Syrového k vládě Beranové. — A záruky? — »Polský větrník«. — Jak Musso-
lini prostředkoval. — Český dar Maďarsku — agrární reforma. — Král Carol rozšlapal Železnou gardu. — Žlutá
proti bílé. — Jak se rozhodnou mladí. — Obroda. — Novinám nelze zásadně věřit.

Přítomnost

řídí Ferd. Peroutka

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVI V PRAZE I., NÁRODNÍ TRŽDA 11

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevý-
žádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku
Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.—. Pour la Fran-
ce et ses Colonies Frs 2.50. • Dohledací pošt. úřad Brno II. • Novin.
sazba povolena v Brně řed. pošt a telegraftů pod čís. 119.268/IIIa. •
Odpovědný redaktor J. Dlabač.

TISKEM LIDOVÉ TISKARNY, BRNO, ČESKA 6.

Přítomnost

ROČNÍK XV

V PRAZE 14. PROSINCE 1938

ČÍSLO 50.

Švehlova tradice

I.

Pět let po jeho smrti — a zase bychom potřebovali vlády takového budovatelského typu, jaký byl on. Titul budovatele státu u nás nikomu nepatří tak plným právem. Jiní se dostali více dopředu a více se ověřili vavřínem při osvobozovací akci. Jakmile však byl ustaven samostatný stát, Švehlova magnetická vůle zvolna se posunovala na místo první. Ať se o tom nikdo neklame: o podobě našeho politického života rozhodovala více vůle Švehlova než i Masarykova. Štěstí pro minulost, že byl rozumnému budovatelskému úkolu oddán všemi silami své duše.

Priznávám, že mne v poslední době provází jeden ostych: aby nemohlo být řečeno, že v jiných poměrech jinak piší, že vyměňují své bývalé úsudky o osobách a věcech za úsudky teď prospěšnější. Jen proto naleznou zde nyní čtenáři dosti často citáty z minulých let. Použijí také nyní tohoto způsobu, aby někdo nebyl zbytečně v pokušení vytýkat přizpůsobivost. Ostatně čtenář o nic nepřijde, ani nebude zbytečně zdržován. Úvodem k tomu, co chci říci, musil bych tak jako tak sepsat charakteristiku stejného obsahu, jako před dvaceti lety. Nechť zde tedy stojí ve starých slovech. Roku 1926 napsal jsem do Přítomnosti pod titulem Mlčelivý státník:

»Jedna osobnost mezi námi čím dále tím zřetelněji přerůstá své okolí. Leckterí jiní měli roku 1918 lepší šance než on; zejména byli veřejně známější a měli pro sebe více veřejné přichylnosti než muž, o němž budeme mluvit. Vždyť Kramář se již téměř oblékal do řízy otce národa, když Švehla byl ještě jen jedním politikem z mnohých.

Antonín Švehla je muž, v jehož ruce je dnes soustředěno nejvíce skutečné moci. Přesně řečeno, i více skutečné moci než v rukou Masarykových. Lidé s tak zvaným duchovním názorem na život a na politiku říknu, že to ještě nic neznamená a že je to nezajímavé. To je docela hezký soukromý názor, ale do politiky s ním nelež. Vzhledem k moci, kterou dnes představuje vůdce agrární strany, může se státi mnoho dobrého v tomto státě, bude-li Švehla dobrý; mohlo by se státi mnoho špatného, kdyby byl špatný.

Za jistou slabinu Švehlovy posice ve veřejnosti třeba považovati citelný chlad, který vládne mezi ním a inteligencí. Konec konců inteligence dělá veřejné mínění. Jiní političtí vůdcové, Masaryk, Beneš i Kramář, mají za sebou intelektuály, kteří by byli ochotni skočiti za ně do ohně. Švehla ne. Nemysleme však, že to byla nešťastná láska. Zdá se, že nedůvěra je vzájemná. Intelektuálové se dívají svrchu na Švehlu, poněvadž zanedbává teorií. Švehla se dívá svrchu na intelektuály, poněvadž se chovají velkopanský k praxi. Sejde-li se někde pět inteligentů, rozejdou se se skálopevným přesvědčením, že jsou samozřejmě chytřejší než Švehla. Běda, často bývá pravda, že Švehla je chytřejší než oni. Základní chybou intelektuálů bývá nespravedlivé domnění, že provozovati politiku je tak jednoduché zaměstnání a řídit se týmiž zákony jako psátí články o politice. Oni mají co dělat s papírem, což je materiál velmi trpělivý. Švehla musí dělat politiku s lidmi a prostředkovat mezi zájmy: to je materiál mnohem bujnější a nesnadnější k ovládní. Je celkem snadno napsati nějakou velkorysou zásadu na papír. Je mnohem nesnadnější vstřípní třeba daleko skromnější zásadu do hlavy Msgru Šrámkovi, potřebujeme-li ho nezbytně k něčemu. Jde-li

o poměr Švehlův k intelektuálům, musím bohužel říci, že je to často jako rozdíl mezi atletem, který zdvihá skutečné závaží, a tím, který vzpírá závaží papírové. Není spravedlivě porovnávat krásu a eleganci obou výkonů. Není ani spravedlivě porovnávatí skvoucí čistotu zásad toho, kdo se spokojuje psaním, se stavem, v němž se ocitají zásady praktického politika, jehož denním chlebem musí býti kompromis.

Švehla je z politiků, jejichž neveřejná síla je větší než veřejná posice. Není demagogem. Ale je největší nespravedlností, pyká-li člověk za to, že není demagogem. Musíme se snažit, abychom pochopili Švehlu, i když nám to nikterak neulehčuje. Nemyslím, že není demagogem ze zásady nebo z ctnosti. Nepochybně se při tom vůbec nemusí přemáhat a nemá při tom pocit odříkání. Prostě — nenarodil se k tomu...

O starých Germánech napsal římský dějepisec, že o věcech malých rozhodovali někteří, o věcech velikých všichni. Kdykoliv bylo Švehlovi dopřáno postupovati podle vlastní libosti, šel opačnou cestou. Šlo-li o něco nepodstatného, předložil to bez váhání a slavnostně celému parlamentu. Byla-li však v záce věc důležitá, svolal pět lidí, aby dali hlavy dohromady. Celá jeho činnost je vedena poznáním, že agitace překáží jednání. Jsa demokratickým revisionistou, je podle všeho také přesvědčen, že i v demokracii v podstatě rozhoduje menšina, že parlament potřebuje vedení a že by často vláda marně čekala, až jí shromáždění tří set různých, navzájem si nepřátelských a nedosti informovaných lidí dá pokyn, co se má dělat. Švehlův způsob byl posilovat vládu na úkor parlamentu a posilovat vedení stran na úkor demokracie ve stranách. Tato metoda musí býti kritizována a musí jí býti kladeny meze, neboť snadno zabočuje do přílišnosti. Ale budme spravedliví k Švehlovi: není jasno, nedopadli-li by pokus cestou opačnou hůře. Vše, co jest, má své chyby. Je proto nutno starati se o účinnou kontrolu a o systém protiváhy.

Vláda Švehlova mohla by snad býti nazvána vládou praktické znalosti lidí. Je charakterisován dokonalou nedůvěrou k heslům a teoriím, jako někdo, kdo měl honnou příležitost vidět hlasatelům hesel do žaludku. Nevyniká ani úctou před velkými slovy. Zdá se, že je skeptický i k slovům jako jsou demokracie, pravda, spravedlnost, počestnost. Podezřívá, že se dá s těmi slovy provozovat politický obchod. Pokud se týká ideí, nemá jich nynější ministerský předseda mnoho a všechny jsou rázu praktického. Nevidíme v tom vadu. Politik není povinen mít mnoho ideí. To je ctnost literátů. Ale politik se nesmí potulovat od myšlenky k myšlence. Nemá mít touhu po originalnosti. Je dosti, držil-li se houževnatě dvou nebo tří myšlenek, které stačí naplniti prací několik let jeho života. Švehla odhadl, že odpovědným politikům mladého státu na dlouho postačí idea upevnění poměrů. V tom stojíme s ním proti myslím vratkým.

Jako má Masaryk vliv na Švehlu, má také Švehla vliv na Masaryka. Možno říci, že je to nejpronikavější vliv, pod nímž se Masaryk jako prezident ocitnul. Masaryk po většinu svého života byl theoretikem. Stává se někdy theoretikům, že podlehnou kouzlu mužů praxe.

Po celou naši novou politickou historii nebylo u nás slovo vláda oblíbeno. Už proto padne stín na jméno muže, který nemůže dělati nic jiného než býti ve vládě. Pokud Švehla trpí za to, že slovo vláda je mezi námi neoblíbeno, je to nespravedlivé. Poněvadž jako samostatný národ nemůžeme být bez vlády, musíme se vyléčiti z nervosy, jež nás jímá před tímto pojmem. To je theoreticky ovšem dost jasno; ale citově to není jasno ještě mnohým. Zvykli jsme si vidět politiku ve vzdoru a v protestech. Ale Švehla se ocitl v situaci člověka, který jako ministerský předseda nemá čemu vzdorovat a proti čemu bouřit. Naše politická tradice nemluví pro něho. Musí si vytvořit novou.

Nepovažují za první povinnost inteligence vymýšlet si námitky. Zdá se, že my Češi si dovedeme vymýšlet námitky

nejznamenitěji ze všech. V tomto národě je stále ještě plno drobného, rozptýleného anarchismu. Měla-li by inteligence kde pomoci, tedy při tvoření pozitivní náladu. Bylo by hanbou pro ni, kdyby se dostala k tomuto úkolu mnohem později než Antonín Švehla. Intelektuálové by si měli Švehlu pořádně prohlédnout. Bylo by špatné vysvědčení pro nás, kdyby nás odpozovala houževnatost, s níž Švehla hájí státní zájem. To je sice již otřelé a nudné slovo, ale je v něm poctivá a potřebná skutečnost. Považuji za fakt, že Švehla by mohl učit většinu inteligence pozitivní práci ve státě.

Musíme se snažiti pochopiti náladu muže, jenž jako člen několika vlád viděl našim poměrům až do žaludku. V některých věcech můžeme u takového muže předpokládati více informovanosti, než je ta, již disponujeme my. Švehla nepochybně viděl jasněji než většina lidí, kteří jsou jen diváky, kterak naše nově poměry jsou ohrožovány chaosem nepevnosti a neurovnosti. Bylo třeba se báti rozkladu myslí. Snad někdy působilo i starosti, jak sestavit normální vládní většinu. Nebylo zcela lehkým podnikem dáti socialisty a buržoasii pod jeden klobouk a říci jim, že v tomto polosrostlém vztahu musí v zájmu státu setrvat několik let. Jsouce zbrusu novým státem, byli jsme bez tradice a bez institucí. Na každém kroku scházela pevnost, osvědčenost, spolehlivost. Co ve státech starých děje se automaticky, dělo se u nás s námahou: bylo nutno naléztí vrstvy a třídy, o něž by se stát mohl opírat; bylo třeba vstoupit do myslí nutnost vládní většiny; dělalo se všechno od počátku. Náš stát, chraň bůh, nebyl vybojován pěti koaličními stranami. Ale bylo jich třeba potom, aby začal pořádaný život. Stát neměl v prvních letech jiné opory než tuto. Nebylo nikoho jiného, kdo by chtěl vésti věci této republiky. Švehla se bál o těchto pět stran, jako se stavíte bojí o základy domu. Byly předmětem jeho péče. Nevidel jinde spolehlivé záruky, byl odhodlán všim možným pomáhati těmto stranám. Vše, co oslabovalo posici těchto stran, nebo posici mužů, jež je vedli, bylo mu protivné a podezřelé.

Švehla je typ vůdce, zprostředkovatele a počtáře. Není heroem důslednosti, nepožene žádnou situaci na tragické ostří. Stranický fanatismus je mu cizí. Podřizoval i vlastní stranu objektivně koaličnímu měřítku, což mu vyneslo jakousi oposici ve straně. Sotva jiný z agrárních vůdců by byl dovedl po sedm let tak klidně spolupracovati se socialisty. Nelze od něho očekávati, že by někdy nesl nějaké dogma středem palby. Pokud můžeme souditi podle vůdců z jiných stran, kteří přišli do sféry jeho vlivu, zdá se, že lidé dávají dogmata pod lavici, sedají-li si s ním ke stolu. To bylo pozorovati zejména na jeho spolupracovnících z řad socialistů.

Švehla hraje u nás roli odborníka v kompromisech. Je-li stát nezbytně odkázán na dohodu pěti velmi různých stran, není to dovednost nepotřebná. Švehla zdá se býti s ideou kompromisu jaksi bytostně spřízněn. Nepochybně je to forma jednání, jež mu nejvíce vyhovuje. Poučil se z toho, že sotva kdy i jen dva lidé se v něčem úplně shodnou. Vidí tedy v kompromisu stálého průvodce života a veškeré činnosti a nevidá se na něj s pohrdáním. Některí lidé (ne pouze komunisté, kteří tak činí s dobrou rozvahou a jasným úmyslem) mluví o kompromisech jako o prašivě. Chtějí, aby všichni, praví i leví, socialisté i buržoové, věřící a nevěřící, kupci a zákazníci, byli naprosto nekompromisní. Zdá se, že si ani nedovedou představit skutečnou nekompromisnost. Neboť mohli bychom tento stát právě s takovým výsledkem nabíti dynamikem tako opravdovou, neústupnou nekompromisností. Máme-li rozum v pořádku, nebudeme kárati Švehlu za jeho kompromisní působení. Neboť jestliže někdo opravdu (ne pouze tak za účelem literární ozdoby a zajímavosti, jak se děje) je proti kompromisům, je prakticky pro permanentní občanskou válku.

Jeho houževnatá energie byla státu na prospěch. Když mnozí byli zmateni a ztráceli hlavu, Švehla instinktivně se neuchyloval od zásady pozitivní práce. O jeho vůli lze říci, že je dlouhá. Přípravuje věci na léta. Vezme-li si něco do hlavy, můžeme věřiti, že na to nezapomene. Jsa veden svým pozitivním smyslem, odmítl dokončiti destruktivní dílo, které začali Kramář, Hodža a Šrámek, odtroubil útok proti prezidentu a ministru zahraničních věcí. Učinil tak z přesvědčení, že tomuto národu by nebylo k prospěchu kácení posledních autorit. Jeho vládní moudrost byla vedena zejména poznáním, že v novém a narychlo zřízeném

domě je nebezpečno dupat a vůbec vésti si příliš volně, nechceme-li, aby spadl strop. Proto nebyl bez upjatosti k myšlenkám, které pokládá za živelné nepokoje a bez přátelství k novým stranám a hnutím.

Pokud se týká jeho osobnosti, mysli se, že nemá vlastní síly, jako měsíc nemá vlastního světla. Ale lidé, kteří tak soudí, podivili by se, kdyby věděli, jak leckteré slunce se aspoň částečně otáčí kolem tohoto měsíce. Přišel bez slavného jména a bez tradice a ovládl i ty, kdož popularitou nebo vzděláním nebo obojím měli před ním předskok.

II.

Častěji než dříve se nyní mluví o Švehlově tradici a sice s pocitem, jako by to byl přístav bezpečnosti, do kterého by bylo dobře se uchýlit po dlouhé cestě vlnobitím. Při tom se děje jen málo pokusů Švehlovu tradici určit. Lze pochopit proč: Švehlovy tradice dovolávají se i ti, kdo se proti ní denně prohřešují. Kdyby ji uzřejmili sobě i jiným, musili by se dovolávat něčeho jiného, něčeho anarchističtějšího, někoho, v kom instinkty budovatelské nebyly tak zakořeněny.

28. října 1925 při slavnostní příležitosti podával Antonín Švehla bilanci práce své i vládní:

»Svou činností měli jsme především dokázat, zda dovedeme stavět a tvořit, jako jsme dovedli bořit. Bylo na nás dokázat, že jsme politicky zralí pro svobodu a dovedeme vládnout sami sobě. Vyrostli v poddanství, zvykli na práci negativní, stáli jsme zde bez zkušenosti, bez tradic. První, co jsme si musili uvědomit, bylo poznání, že napříště nebudeme moci na nikoho naříkat, na nikoho žalovat. Neboť se svobodou národa byla nám uložena odpovědnost za vše, co se stane i nestane. Bylo třeba překonat pozůstatky zásadní nedůvěry našeho lidu ke státu vůbec. Všechny naše síly směřovaly k vytvoření nosné a pevné parlamentní většiny. V uplynulém údobí měla naše politika na zřetel hlavně vnitřní konsolidaci státu.«

Roku 1924 pravil v rozpočtovém výboru:

»Byl jsem optimistou vždy, ale můj optimismus není jen subjektivním míněním, nýbrž opírá se o objektivní poznatky. Jdeme dobrou cestou, bezpečnou cestou. Splníme všechno, co sobě uložíme. Není příčiny ke škarohlídství a není nic horšího než šířit nedůvěru.«

Roku 1922 pravil s pocitem triumfu: »Prožili jsme a prožíváme celou tu dobu ze všech okolních států neklidnější a nejbezpečnější.«

Všechny jeho projevy říkaly v podstatě totéž: jdeme opatrně, ale jdeme dobře. Srovnajme s tímto švehlovským uspokojením z vykonaného díla onu zběsilost, s jakou nyní namnoze jest posuzována práce celých minulých dvaceti let. Jak nešvehlovské, jak proti Švehlovi, i když ti, kdo tak činí, mají jeho jméno na jazyku! Jak srovnati Švehlovo »jdeme dobrou cestou, bezpečnou cestou«, s míněním těch lidí, kteří náhle v naší minulosti nevidí nic jiného než různé odstíny hnusnosti? Vskutku, kdyby se dovolávali komunistů, nebo třeba Jaroslava Durycha, dovolávali by se právem: neboť ti vždy opravdu většinu toho, co se u nás dělo, pokládali za odstíny hnusnosti. Ale jen na prostým omylem mohou se nejnovější obrazoborci dovolávat ducha tak pozitivního, jakým byl Švehla. On nejvíce ze všech by odporoval tomu záchvatu sebevničení, který teď některé lidi puď k tomu, aby všechno, co se v minulých dvaceti letech dalo, prohlášovali šmahem za špatné a zavržitelné, kteří malují naši poslední historii tak, jako by byla dílem hlupáků a nepoctivců a jako by se byl celý národ dal vodit za nos od jednoho nebo od dvou lidí.

Upřímně řečeno, pohlížeti takto na národ, je opakem hrdého a sebevědomého názoru, který prý se má stát podkladem naší národní obrody. Národ po dvacet let jako bezvolná loutka v rukou jednoho nebo

dvou lidí — to by věru nebyl žádný důvod k hrdosti a to by nebylo dobrým vysvědčením pro národ. Jak by se byl asi sám Švehla pođíval od toho, kdo by mu řekl, že je jenom hračkou v rukou Masarykových nebo Benešových a že nemá žádné vlastní vůle! Ale ať tak či onak, nelze nijak srovnat ono bezmezné špinění celé minulosti, do něhož nepatří jen hanění jednotlivých osob, nýbrž i naprostá pohrda k tomu všemu, co naše strany, co vůbec všechno naše politické snažení za dvě desetiletí vykonaly s oním Švehlovým: »Jdeme dobrou cestou, bezpečnou cestou?« V širokodaleko rozvětveném paušálním kritisoání nynějším není žádná moudrost: je to typický výbuch českého negativismu, jaký právě Švehla vždy ze všech nejvíce si ošklivil a jakému odporovat vždy považoval za svou povinnost.

Niči účast na budování státu nebyla tak velká, jako Švehlova. On měl nejvíce skutečné moci, on uváženě vedl naši vnitřní politiku od jednoho cíle k druhému; on dělal si plány na několik let a pak je splňoval. Zda ti, kdo nyní tak hrubě pomlouvají celou minulost, si vůbec uvědomují, že tím házejí na smetiště také celé Švehlovo dílo? Jestliže vše bylo špatné a mizerné, nezbyvá ani ze Švehlovy celoživotní práce nic, čeho si vážit. Jestliže v tom, co naše politické strany, naše vlády a naše instituce dělaly, nebylo nic dobrého, žil Švehla nadarmo. Třeba souhlasit s tím, že se nyní častěji než dříve musíme uchýlovat na poradu k švehlovské tradici, která představuje tradici státnického realismu: ale kdyby v těch patnácti letech, kdy Švehla více než kdokoli jiný vedl naši vnitřní politiku, vskutku nebylo bývalo nic dobrého, jaká by to byla tradice jiná, než tradice neschopnosti? Ne, nic nepomůže: musíme se zase od takových sumárních odsudků brát k pečlivému zkoumání minulosti, k svědomitému rozlišování, od ducha večerníkového k duchu státnickému.

Jaká však jest ve skutečnosti švehlovská tradice? Vykládá se všelicos nesprávného o tom, jaký byl jeho poměr k Masarykovi. To vyvrátil již Venkov, jistě povoláný svědek, který právě teď napsal: »Kdyby dnes Švehla žil, nestrpěl by neuznání a neúctu k jménu prvního presidenta.« To není jen přibližný úsudek, to lze doložit celým patnáctiletým vztahem Švehlovým k Masarykovi: jisté byly mezi těmi dvěma osobnostmi značné rozdíly. A tu a tam létaly v prostoru mezi nimi i jiskry, jak se obyčejně děje, když se sejdou dva opravdoví mužové. Jak Venkov nyní vypráví, Švehla nejdnou řekl: »Masaryk — to je chlap!« Švehla dokonce uměl být i zlý, když někdo porušoval úctu k presidentovi. Tento muž s budovatelskými instinkty považoval potřebu autorit za jednu z hlavních potřeb mladého národa, který nemá dostatek vlastních tradic. Masarykovu autoritu v lidu pokládal za politické bohatství, kterým není dovoleno otrásat. Nezapomněl, jaké dobré služby prokázala v časech prvního bolševického návalu. Když roku 1927 za Švehlovy nepřítomnosti vypukla vzpoura proti volbě Masaryka za presidenta, Švehla rychle se vrátil do Prahy, potlačil toto povstání svých podvůdců a okázale doprovodil Masaryka zpět na pražský hrad. Zachovávat vážnost autorit — v tom viděl součást svého budovatelského díla.

Jinou součinností švehlovské tradice beze vši pochyby jest nechuť k tomu, aby kdy v naší národní společnosti vypukl divoký, bezohledný boj mezi skupina-

mi. Celé své úsilí vynakládal Švehla na to, aby založil zvyk dohody. Jsa v podstatě opatrným skeptikem, nevěřil, že by malý a vnitřně rozpolcený národ mohl odolat všem nebezpečnostem, jež obléhají jeho samostatnost. Jeho dilem byla koalice i základy spolupráce pravice s levicí, sedláků s dělníky, sociální demokracie s agrárníky. Od výbojných hnutí za to dosti vytrpěl. Dokud národní demokracie byla ještě výbojná, doufala zmařit koalici sedláků s dělníky a snažila se otrást pověstí vůdce této spolupráce. V letech 1919 a 1920 psaly Národní Listy o Švehlovi, že je »obecně známá jeho nezpůsobilost« a že jeho jméno bude z potomků znát jen ten, kdo se bude z povinnosti probírat českými novinami s počátku století. Málokterý úsudek byl dalším vývojem tak vyvrácen, jako tento.

Jestliže se o švehlovské tradici mluví, je třeba se rozpomenout na to, že jejím základem bylo překonání nesnášlivého a fanatického stranictví a že právě toto překonání vyneslo Švehlovi úctu všénárodní. Jediný z mladších politiků popřevratových stal se právě pro tuto příčinu autoritou celostátní. Imponoval rozumným lidem ze všech stran a poněvadž jim imponoval a poněvadž bylo o něm známo, že se dovede pođívat na věci bez stranického zakalení ducha, bylo jeho vedení přijímáno. I socialisté měli k němu úctu, a to dobrovolnou, nikoli takovou zvláštní úctu, o níž se tu a tam roku 1938 má za to, že je ji možno vynutit a že stojí za to, aby byla přijímána. Zdá se, že nezapomenutelný dojem učinila na Švehlu poučení, jež je možno čerpat z českých dějin o nebezpečí nesnášlivosti. Vytvořil si svou filosofii při pohledu na následky konfliktů náboženských, ale přenesl ji pak i na pole moderního života politického. »Snášlivost je výrazem vyššího stupně kultury,« pravil. Tradice to zcela bez užitku pro potřeby politických úderníků.

»Ztroskotá-li můj systém,« řekl jednou Švehla, »odejdu z politiky. Vezmu hůl a mošnu a půjdu od vesnice k vesnici a budu vyprávět lidem, co mají, získavše republikánskou samostatnost, a co by z nich bylo, kdyby ji ztratili.« To, jen to, jest švehlovská tradice. Ctitelům Švehlovým je zároveň třeba si všimnout, že mluví o naší politické minulosti jako o »mém systému«. Nechť si v kupení hany počínají opatrněji, nechtějí-li se dostat do protikladu k tomu, jež mají vlastně v úmyslu uctívat.

F. Peroutka

p o z n á m k y

Pařížská nadílka

Před třemi týdny jsme psali, jak od mnichovské konference čeká Francie na odměnu z rukou Německa a co bude asi jejím hlavním obsahem. Od mikulášského krátkého pobytu německého ministra zahraničních věcí v Paříži není již německo-francouzská dohoda tajemstvím. Ledaže bychom v ní hledali konkrétní úpravu všech důležitých složek mezi Paříží a Berlínem, jako třeba odzbrojovací nebo koloniální; anebo kdyby na první pohled prohlášení se zdálo příliš platonické. Tady je nutno vyčkat vývoje příštích týdnů v evropské politice. Pro střední Evropu se obsah ujednání mezi Francií a Německem projevil dosti jasně.

Londýnský »Daily Mail« o něm usoudil, že »Bonnet podpisem na německo-francouzském ujednání dal sbohem dohodám se všemi menšími státy, jimiž Francie kdysi chtěla obklopit Německo. Tyto plány teď zapadly vniiveč. Anglie a Francie mohou se jen těšiti, že tato kapitola poválečných dějin je skončena. Francouzské závazky ve střední a vý-

chodní Evrope skýťaly vždy nebezpečí pro Anglii, že bude zatažena do sporu, po němž jí nic nebylo. Německo-francouzské prohlášení zjednodušuje evropskou diplomacii. Chamberlain a anglický lid proto pozdravil toto prohlášení zcela naplno.« Tolik »Daily Mail».

»Völkischer Beobachter«, který před patnácti lety se stal prvním listem NSDAP a je i dnes nejmilejším listem říšského kancléře a hlavním hlasatelem politiky Třetí říše, komentoval pařížské ujednání takto: »Přirozená francouzská sféra je evropský západ, jak to podmiňuje její zeměpisná poloha u dvou velkých moří a její zámořské državy. Německý životní prostor je střední Evropa a blízký Východ, jak se podává z dějinného stěhování německých kmenů. Oba národy, německý a francouzský, se tedy opírají zády o sebe, dívají-li se přirozeným směrem. Prohlášení, podepsané v Paříži šl. Ribbentropem a Bonnetem, dávají tomuto přirozenému poměru jasný a vědomý výraz po prvé v dějinách německo-francouzských. Vyjadřuje jenom skutečnosti; dobré sousedství nemůže působit na přátelské vztahy obou států k jiným mocnostem; pro Německo je samozřejmé, že nejužší francouzský přítel se zove Anglie a že přirozeným německým přítelem je Itálie.«

Jak se tato úzká nebo přirozená přátelství vyvinou, ukáže budoucnost. Pro Česko-Slovensko je na místě, aby se správně a bez ilusí podívalo na nové poměry ve střední a východní Evropě.

Velkou otázkou je tu Polsko. Seřadme si skutečnosti, jak se projeví v jeho zahraniční politice od sjednání smlouvy o neútočení s Ruskem, která po šesti letech existence a po čtyřech letech zapomenutí opět oživila. V březnu 1933 působily velmoci na Polsko, aby nevyprovokovalo branný konflikt s Německem, který tehdy nebyl prý pro Varšavu bez vyhlídek. Po té se Poláci přiklonili k Rusku a v létě na hospodářské světové konferenci v Londýně postupovaly Moskva a Varšava v úzkém srozumění. Toto přátelství Polska k Rusku se dožilo jen kratičkého věku. V lednu 1934 se dostalo Polsku příležitosti ujednání přátelství s Německem. Rusko bylo hned zapomenuto a na obou stranách se probudilo staré nepřátelství. Až teprve nyní Polsko zase obrátilo o půl kruhu a naléhavě požádalo Moskvu, aby dala ožít staré smlouvě o neútočení.

Tento polský krok dokončuje obrázek, jak jsme jej zde načrtli před čtyřmi týdny o boji Varšavy za Podkarpatskou Rus. Polské vystoupení proti Česko-Slovensku v jeho nekritičtějších dnech bylo takové, že se dnes komentuje ve světovém tisku nejozradivěji ze všech, kdo tehdy šli proti republice. Poslední polský obrát k Rusku vrhá na ně více světla. Tímto vystoupením muselo Polsko zeslabit svoji pozici vůči Německu a svoje spojenectví k Francii učinit bezcenným. I to stálo za konečný polský cíl — společné hranice s Maďarskem a silný blok s ním a Rumunskem, který měl být pro Anglii a Francii vítaným spolupracovníkem. Naděje na takové zajištění přiměla Polsko k postupu k česko-slovenské krizi, který vzbudil vůči němu nedůvěru na všech stranách. Ztroskotáním svých plánů se ocitlo v nepříjemné osamocení a starostech. V cizině se vypraví, že jednou z hlavních — zajímavé — je německá autostrada přes Moravu. Varšava se znepokojeně ptala, proč Německo nepostavilo takovýto požadavek vůči Polsku, neboť by prý nikde nebyla na místě německá exeterritoriální silnice více, nežli v polském koridoru. Ze skutečnosti, že Německo nikdy nemluvilo o takovémto plánu vůči Polsku, se tam odvozilo, že Berlín nechce zeslabit svá přání na územní úpravu v polském koridoru takovým zařízením, jež by tam usnadňovalo poměry.

Ochranu svého území na severovýchodě a jihu hledá nyní Polsko u Ruska, s nímž má společný zájem hlavně na Ukrajině. Na její ruskou část či alespoň její značný díl si do nedávna Poláci dělali nadějí právě svou politikou k Německu. Z vnitropolitických důvodů polského obratu se mluví o rostoucích protestech polských důstojnických kruhů proti Beckově politice k Berlínu, o zklamání z neuskutečněných tužeb po společné hranici s Maďarskem, o pověstech ohledně německých podrobností ukrajinské úpravy, o událostech v Gdanskú a o vypovídání polských židů z Německa. To všechno nestačí na odůvodnění změněného poměru Varšavy k Berlínu, jemuž ještě před několika měsíci se s polské strany předstíral plán připojení Polska k protikominternové smlouvě německo-italsko-japonské. Nyní totéž Polsko s tímž zahraničním ministrem vrazilo klín do protiruského pásu, kterým v říjnu nabízelo Berlínu

a římu upevnit společnou hranici s Maďarskem na útraty Podkarpatské Rusi.

Říjnové polské plány ztroskotaly, metoda zůstala stejná i při prosincovém polském manévru, který je ovšem riskantnější o tolik, o co se od té doby zhoršila polská situace, mimo jiné také pařížskou dohodou mezi Německem a Francií.

S i g m a.

Německo a Francie »zády k sobě«, Francie hlavně zády k nám

Franko-německé přátelské prohlášení ze 6. prosince o tom, že nynější hranice mezi oběma velmocemi je definitivní a že oba státy se s výhradou svých zvláštních vztahů k třetí mocností (to je Anglii a Itálii) budou radit, kdykoli se vyskytnou nějaké mezinárodní nesnáze, doprovodil »Völkischer Beobachter« článkem, v němž se praví:

»Střízlivá úvaha nám říká, že mezi Německem a Francií dnes už není žádných vážných překážek, že skutečně životní směrnicí obou národů se nikde nepřátelsky nekříží. Odmyslíme-li si Alsasko-Lotrinsko, shledáme, že mezi oběma mocnostmi docházelo jen tehdy ke konfliktům, jestliže jedna životní oblast zasahovala do druhé. Mnozí státníci evropští varovali před dělením našeho světadilu v ideologické bloky a viděli v utvoření »autoritativní« a »demokratické« skupiny mocností zárodek nové války. My jsme však, spolu s fašistickou Itálií, v západním světě bojovali o poznání, že tento vývoj nikterak nemusí býti nebezpečný míru, že míru nebezpečný ani býti n e m ů ž e, když se každý národ omezí na své pravé, vlastní cíle a když se nebudou starat o věci, po nichž mu nic není. Stálo to těžké boje, než toto rozumné pojetí konečně prorazilo. Svě první velké vítězství slavilo na konferenci čtyř velmocí v Mnichově.« —

K tomuto výkladu německého oficiálního listu nemusíme celkem nic dodávat. Vystihl situaci věrně. A je přiznání, že musíme citovat list německý, chceme-li vysvětlit smysl pařížského prohlášení, a že nemůžeme sáhnout k pramenům francouzským. Neboť takhle jasně se ve francouzském tisku nemluví, leda v opozičním. Vláda se omezuje na lakonická prohlášení, že chce s Německem mír a trvalé přátelství. Opatrně však nedodává, že tento mír vykupuje radikální změnou stáleté, tradiční a přímo klasické politiky, která si uvědomovala německou hmotnou sílu a z toho pocházející možné nebezpečí pro Francii a snažila se proto vždycky tuto sílu nějak vyvážit přiměřenou spojeneckou politikou ve střední a východní Evropě. Tuto politiku nyní Francie opustila, a v tom je opravdu historický význam mnichovské dohody. Středoevropská posice francouzská je dokonale vyklázena, a neříká-li to ze studu francouzská vláda, říká to velmi otevřeně Německo, které zřejmě už nepřikládá žádného významu formální skutečnosti francouzských spojeneckých smluv s Polskem a Ruskem.

Ještě něco zmizelo z Evropy po německo-francouzském prohlášení a asi už trvale, totiž poslední zbytky kdysi slavné soustavy kolektivní bezpečnosti. Pod vlivem mezinárodních polemik se už jaksí zapomnělo na to, že dřívější obranná soustava Paříž—Praha—Moskva byla jen zvláštním případem, jakýmsi speciálním vypracováním zásad, obsažených v ženevské Úmluvě. Byl to nedokonalý pokus o mnohostrannou obrannou dohodu v duchu Společnosti národů. I tať Německo prosadilo svůj požadavek, aby mezistátní smlouvy byly jen dvojstranné a aby regulovaly vztahy příslušných dvou států bez ohledu na ostatní. Pařížská dohoda je příklad. Zajišťuje Francii hranici s Německem, ale nic neříká třeba o hranici italské. Po této stránce nemá Německo žádných závazků.

»Völkischer Beobachter« měl pravdu: pařížská dohoda je jen výrazem té skutečnosti, že Francie se odhodlala vyklidit středoevropské posice.

Z. S.

Upřímnost je nutno umožnit

Šéfredaktor »Venkova« p. Halík napsal pěkně do svého listu o potřebě upřímnosti a vyslovil naději, že se u nás nyní v politice bude upřímnost více uplatňovat. Snad dovoli i jiným, aby v totéž doufali s ním. Není však pochyby, že upřímnost potřebuje pod sebou určité základy, která jest v dokonalé známosti faktů! Jestliže by někdo se nesnažil o to, aby všechna hlavní fakta byla objasněna, jistě nelze o něm říci, že pracuje k rozšíření upřímnosti.

Je známo, že bývalý prezident dr. Beneš měl a má u nás mnoho stoupenců. Uznávám za potřebný státní úkol pře-

svědčiti tyto stoupence, že v zájmu státu nemají doufat v jeho návrat ani žádati, aby naše politika s ním udržovala styk nebo přijímala jeho vliv. To jest prostě potřeba, vyplývající z nové situace, v níž chybovati je neskonale riskantnější než dříve. Sám snažil jsem se působiti v tomto smyslu, a hleděl jsem přivrátence dr. Beneše přesvědčiti o tom, o čem jsem nejdříve přesvědčil sám sebe: že mezi naší nynější domácí politikou a nynější činností dr. Beneše (je-li jaká) je třeba narysovati viditelnou rozhraničovací čáru. Nebylo mi lehké k tomu dospěti, ale budu v tom pokračovati, i když za to snad budu pomlouván: nemohu přispívati k tomu, abychom se sešinuli do propasti. Ale věřím, že k tomuto cíli není třeba užívati prostředků bezmezného hanobení dr. Beneše, že o této nutnosti, která jest rozumová, jest možno rozumově přesvědčiti i Benešovy stoupence. Zvolili se jiný způsob, budoucí zastarávání místo přesvědčování, budeme patrně také míti ticho, ale při tom spousta lidí, kteří byli donuceni k neupřímnosti a kteří jen pokrytecky se budou stavět k našim nynějším věcem veřejným.

Hle, dva detaily z poslední doby, které jistě nepřispějí k vytvoření základny upřímnosti. »Národní Listy« jako jiné časopisy vznesly krátce po Mnichově požadavek, aby činnost dr. Beneše i jiných byla objektivně prozkoumána a aby byl vysloven úsudek o vině na naší národní tragedii. S tím souhlasili i Benešovi stoupenci, poněvadž i jim činnost objektivní vyšetřovací komise se zdá nejlepším prostředkem, jak objeviti pravdu. Nyní však čteme v týchž »Národních Listech« takovéto poznámky:

»Největší starostí »Národního Osvobození« je zadržeti v ý v o j. Takřka denně říká šifra L. S.: vyšetřte všechno, ale ř á d n ý m z p ů s o b e m; žádný soud ulice.«

To je tedy první taková věc, která k rozšíření upřímnosti nepracuje. Jestliže je pravda, že ř á d n é vyšetření by mohlo zadržeti vývoj, kdy nepochybně jde o vývoj nikoliv řádný. Požadavku upřímnosti odpovídá jen takový vývoj, který nemůže být zdržován řádným vyšetřením toho, co má být vyšetřeno. Kdybychom si říkali, že teď už se nedáme zdržovati ř á d n ě m vyšetřením ničeho, zahajovali bychom snad všechny, ale jistě ne obrozený národní život. Jestliže ř á d n é vyšetření zdržuje, jaké vyšetřování vůbec má být zahájeno? A jestliže »Národní Listy« samy nejdříve vyslovily požadavek, že činnost dr. Beneše má být řádná a objektivně vyšetřena, proč nyní najednou pokládají takové vyšetření za pouhé zdržování? Tolik je jisto: byl-li by jak se tedy skoro žádá, nad dr. Benešem vysloven ortel bez řádného vyšetření, pomohlo by se tím snad všelčemu, ale nikoli upřímnosti.

Druhá věc: ohlašuje se vydání publikace s titulem »Soud dr. Kramáře nad dr. Benešem«. Tato publikace je patrně jednak zveřejnění memoranda, které asi r. 1923 dr. Kramář podal prezidentu Masarykovi, aby mu vložil, proč se s dr. Benešem nechce stýkat, jednak zveřejnění memoranda, které dr. Kramář předložil čestnému soudu, jenž měl mezi ním a Benešem rozhodnout. Toto zveřejnění se děje, jak jsme četli, proti vůli vykonavatelů pozůstalosti dr. Kramáře. Konec konců, přejí-li si nebo nepřejí vykonavatelé Kramářovy pozůstalosti uveřejnění těchto dokumentů, to není věc, která by s otázkou upřímnosti měla něco společného. Mnohem více s ní má činiti ta okolnost, že toto memorandum Kramářovo je nazýváno »soudem«, ačkoli, jak známo, bylo jen obžalovacím spisem. Obžalobu není možno vydávati už za soud, tím méně, jestliže čestný soud, v němž nezasedal nikdo jiný než dva členové Kramářovy strany a dokonce jeho osobní přátelé, vynesl potom výrok, že dr. Kramář nebyl k svým výrokům o dr. Benešovi oprávněn. Požadavku upřímnosti by odpovídalo — jestliže již staré dokumenty vůbec mají být uveřejňovány — aby byly společně vydány všechny tři dokumenty z této aféry, a sice: žaloba dr. Kramáře, odpověď dr. Beneše na ni a obsáhlý výrok čestného soudu. Není upřímné a nemůže nikoho vnitřně přesvědčiti, jestliže ze tří dokumentů se vydá pouze jediný a nazve se dokonce »soudem«, ačkoli právě výrok soudu, který jediný toho jména zasluhuje, se neuveřejní. —fp—

Předseda vlády proti snižování platů

V projevu, který učinil předseda vlády Rudolf Beran den po svém jmenování, bylo také prohlášení, že není přítelem snižování platů. Tohoto prohlášení nutno si povšimnouti tím spíše, že mezi státními zaměstnanci se dnes vzrůstá téměř jakási panika a kolují přímo groteskní »informace« o tom, jaké mají býti příští platové základny. Je proto dobře, že předseda vlády dal svůj projev uveřejnit tiskem a bylo by si jen přáti, aby to mělo za následek

vzrůst důvěry a klidu mezi státními a veřejnými zaměstnanci. Jde dnes o to, aby byly překonány velké vnitřní těžkosti, jež nastanou ve většině ministerstev v důsledku připravovaných splynutí s jinými ministerstvy, nehledíc k bolestným nesnázím, na něž narážejí všichni úředníci denně při projednávání téměř každého spisu a jež plynou ze zmenšeného státního území. Když se prováděla likvidace rakousko-uherské administrativy, trvalo to dlouhá léta a nadto, abychom tak řekli, se celá administrativa »stěhovala do lepšího«. Nyní je tomu naopak a toto stěhování skutečné i obrazné děje se za poměrů politicky a psychologicky stísněných. Je velmi důležité, aby státní i veřejní zaměstnanci měli skutečně nejupřímnější vůli překonat tyto těžkosti, komplikované dnes ještě také tím, že mají býti vyřízeny v nezvykle rychlém tempu. Přes to potrvá tato zvýšená agenda po dlouhé měsíce a nebude tedy možno nikterak již dnes pomýšlet na omezení počtu zaměstnanců. Právě proto je ovšem také třeba, aby byli ponecháni alespoň po hmotné stránce v klidu. Ostatně snad by působilo velmi dobře, aby se ukázalo veškeré veřejnosti, jak špatně jsou placeni i úředníci na vedoucích místech a že iluze zdánlivě slušných platů vzniká z fikce, že se mluví stále o platech, které předepisuje zákon z r. 1926, ale jež již dávno vzhledem ke všem srážkovým a daňovým zákonům, i různým vnitřním opatřením, nejsou vypláceny. Skutečné platy se krutě liší od těchto platů zdánlivých.

Cis.

Tunis! Korsika! Nizza!

Přes všechna dementi, jež otiskuje úřední tisk italský a francouzský, se zdá, že Francie se ocitá vůči Itálii v té situaci, jakou jsme prožívali v posledním roce my vůči Německu. Demonstrace na ulicích hlavních italských měst, v Římě před Benátským palácem, v Miláně a v Terstu, při nichž se volá »Tunis!« a pak »Korsika!« a nakonec »Nizza!«, jsou popisovány v anglických novinách jako daleko vážnější záležitost, než to tvrdí italský tisk. Zdá se ostatně, že první nepokoje, které byly hlášeny z francouzského Savojska a z Tunisu, demonstrace na Korsice (ovšem pro Francii) jsou jen pouhou předehrou nového velké evropského neklidu. Francie právě poznává, že zlaté pero na podpisování smluv není všechno. Italský tisk ostatně již otevřeně praví, že dohoda z ledna 1935, kdy francouzský ministr zahraničních věcí Laval vyšel tak dalekosáhle Itálii vstříci, není platná a že tyto ústupky jsou »komické« vzhledem k »vitalním přáním dynamického národa«. To je terminologie nám velmi dobře známá. Polsko i Francie přicházejí k poznání, že »dynamika« se nezastaví ústupky, a jestliže dnes Polsko se obává o Ukrajinu a shromažďuje vojsko na hranicích (jak to lze pozorovat ostatně již i na naší straně moravských hranic) a cvičí obyvatelstvo pohraničních měst v zatemňování, podobně i Francie snad už pochopila, že expanse Německa se nezastavila u našeho případu.

Hodlá Itálie jíti tak daleko, že by hrozila zbraněmi, a je odhodlána Francie bojovat? Nálada ve francouzském národě je zřejmě spíše skleslá a povrchní dojem je smutný. Nepochopili-li teď francouzský národ, že nelze žít za Maginotovým plotem bez odhodlanosti »bránit zlu železem«, pak ovšem pokračování této expanse bude míti nezadržitelný průběh, třebaže může vypadat poněkud jinak, než tomu bylo v říjnu u nás. Rozhodně není první dějství evropského dramatu skončeno, jak se někteří domnívají, nýbrž teprve začíná.

Cis.

Nedostatek pevného plánu — prohra Francie

Mnozí z politiků čtou dnes »Mein Kampf«, aby poznali příští cíle Třetí Říše. Trochu pozdě. »Mein Kampf« měl býti nejen povolen, ale i rozšiřován ve všech státech, sousedících s Třetí Říší. Snad by si tak byla na příklad Francie uvědomila, že postup předem promyšlenému a pevně stanovenému nelze čelit jinak, než také dobře promyšleným plánem.

Francie dlouho nebrala Třetí Říší na vědomost a vůbec si neuvědomovala, že dříve neb později musí dojíti k německému výboji východním směrem, a že tímto výbojem budou ohroženi její smluvní spojenci. Mnichov byl pro ni jen východiskem z nouze. Francouzské vlády neměly, a zdá se, že dosud nemají pevného plánu, jak se hodlají vyrovnati s dynamickými diktaturami, dožadujícími se většího místa na slunci. Není dosud vytyčena hranice ústupků, za kterou se nepůjde. Tento nedostatek pevného plánu vedl Francii

miesto k včasnému rozvázaniu spojenecké smlouvy s námi, keď nemela v úmyslu alebo nemohla dostaťi svým záväzkom, k Mnichovu. Jen a jen nám byly uloženy v zájmu udržení míru obětí. Ze svého nedaly západní demokracie ničeho. Rozhodovalo jen sobectví.

Pro nás pak vyplývá z toho kruté poučení, že proti postupu na základě pevného plánu lze čelit jen stejnou zbraní. Jest nezbytně potřeba pevné koncepce, přihlížející k realitám, se kterými se nutno včas vyrovnat, ať se nám to líbí nebo ne.

O poslaneckých platech

Poslední doba je bohatá na nové myšlenky, na nichž nového je někdy jen to, že se o nich nyní mluví hlučněji než dříve. V souvislosti se spořením slyšíme teď také často o tom, jak by měl stát šetřit na svých výdajích a jak by měl šetřit i na poslaneckých platech. Doporučuje se menší počet poslanců — někdo nechce dokonce žádné — a těm, kteří zůstanou, novou úpravu poslaneckých platů. Rozhodně nejsme proti tomu, aby se účelně šetřilo, a souhlasíme s tím, aby zejména stát šetřil všude, kde se jen dá a kde to nezpůsobí víc škody než užítku. Ale nepovažujeme za správný názor, že poslanecké platy by měly být zrušeny a nahrazeny jen odměnami za skutečné služby poslanecké sněmovny. Navrhovatelé dokonce vyslovují výši těchto odměn a soudí, že o funkci takto placených poslanců ucházeli by se pak jen skuteční a nezištní vlastenci. Když se takové názory uplatňují v tisku a zasilají dokonce jako petice, podepsané kdejakými spolky a společnosti, vládním kruhům, a když odesílatelé si dají dokonce tolik práce, že svou petici rozesílají na všechny možné adresy v celé republice se žádostí o podpisy a zaslání vládě, pak věc stojí za to, aby se o ní vyslovil posudek.

Dosud měli poslanci pevný měsíční plat, o jehož výši se nebudeme vyjadřovat. Víme jen, že z poslaneckého platu žádný z poslanců nezbohatil; zbohatli-li některý, pak to bylo z jiných pramenů. Tento pevný plat by měl tedy být zrušen a nahrazen odměnou, vyplácenou za každou schůzi poslanecké sněmovny. V každém případě však by měl poslanec takový plat, jaký by si »vyseděl«. Kdyby se činnost poslance omezovala pak jen na schůzování, snad by to bylo řešení správné. Ale mezi důležitou prací poslance nepatří jen vysedávání ve schůzích, nýbrž především sledování důležitých zájmů kraje, jednání s úřady, spolupůsobení při vyřizování důležitých věcí veřejných, »hlídání« takových věcí na úřadech i jinde. To znamená spoustu času, mnoho vydání, časté cesty. A to i tehdy, když se poslanec bude věnovat jen skutečným zájmům veřejným a zájmy jedinců bude odmítat. Krátce řečeno, výkon mandátu potřebuje celého člověka, a nedá se vykonávat nahodile a jednou rukou. Kdybychom výkon mandátu takto sestručnili, pak bychom se dostali z bláta do louže. Ale když se musí poslanec mandátu věnovat cele, pak je také spravedlivé, aby mu byla poskytnuta slušná náhrada výloh a umožněna existence. Kdybychom tuto zásadu popírali, pak bychom museli připustit, že poslancem nebude člověk nejschopnější, nýbrž především ten, »kdo na to má«. Je-li ten, »kdo na to má«, vždycky člověkem nejlepší a dobrým vlastencem, posuď každý sám. Slyšeli jsme často námitku, že poslanci by měli platit ten, kdo si od něho dá sloužit, tedy nikoliv jen stát, nýbrž snad také okres, obec, korporace veřejné, a že by poslanec měl mít právo vystavovat jakési »palmární« účty. Tento názor nelze vůbec brát vážně. Rádi bychom viděli poslance, který by takové účty chtěl vystavovat.

Chceme mít jistě poslance svědomité, poctivé, pracovitě. Chceme mít poslance povznesené nad sobecké zájmy jednotlivců, chceme v nich mít skutečné zákonodárce. Chceme od nich důkladnou práci, prospěšnou nám všem. Musíme jim proto za tuto práci zaplatit, poněvadž i tady je »dělník hoden své mzdy«.

Josef Doskočil

politika

Josef Pacht (Paříž):

Poslední generální stávk

Mezi mnoha zjevy zanikajícího společenského řádu zaujímá generální stávka francouzských dělníků z 30.

listopadu 1938 čestné místo. Byli jsme totiž svědky poslední politické generální stávky v demokratickém státě na evropské pevnině. Mnozí z nás snad měli 30. listopadu 1938 pocit, jaký má asi pozorovatel, který sleduje poslední šíp bílého muže, vystřelený proti zápalné zbraní nepřitele.

Víra, že je generální stávka organizovaného proletariátu účinnou zbraní v sociálních bojích, minula. Už plných deset let je tato víra pouhou sociální pověrou. První důkladný otřes prožila víra v generální stávku na počátku světové války. Organizovaný proletariát všude uposlechl válečné výzvy. Legenda o mezinárodní solidaritě organizovaného dělnictva rozplynula se v několika hodinách jako obláček. Ve válečných letech a později byly politické generální stávky řídní a řídní a měly částečný úspěch jenom tam, kde byly mocenské společenské poměry nejasné nebo ve stavu přesunu a zrodu. Asi deset let už neměla politická generální stávka naděje a v posledních pěti letech — poslední velká politická generální stávka byla ve Francii v roce 1934 — byla předem odsouzena k nezdaru.

Dítě devatenáctého století

Generální stávka jako zbraň v politickém a sociálním boji o moc zrodila se z hospodářského a politického liberalismu. Přesvědčení o účinnosti generální stávky mohlo se zrodit jenom ve společenském pořádku, který byl založen na individuálním kapitalismu a nedotknutelnosti lidských práv. Dělník, který se rozhodl pro generální stávku, mohl si vypočítat na prstech: moje práce přináší zaměstnavateli — v podobě tak zvané nadhodnoty — tolik a tolik užítku za hodinu. Může sice mne a mého kamaráda nahradití stávkokazem, ale nás všechny, kteří stávkujeme, nahradití nemůže, protože tolik nezaměstnaných a vyučených dělníků není. Mimo to riskuje, staví-li ke svým strojům nové a nezpracované dělníky, že bude jeho zboží zkažené a stroje zničeny. Místo užítku čeká přímé riziko ztráty materiálu a výrobních prostředků. My, dělníci, víme, že pro zaměstnavatele je zisk nejvyšší mravní a hospodářský zákon. Poněvadž to je jediná — nebo skoro jediná — hybná síla našeho kapitalistického hospodářství, učiní ve vlastním zájmu vše, aby pohnul vládu v politických otázkách k povolnosti a zabránil škodám. Možná, že zaměstnavatel nebo vláda nebude chtít z toho či onoho důvodu povolit nám, dělníkům. V tom případě použijí proti nám mocenského státního aparátu, policie a vojska. Policie zavře sta dělníků, vojsko snad několik odstřelí. Něco jiného, než zavřít a zastřelit, policie a vojsko nemohou. Ve vězeňské cele však — nebo v rakvi — těžko může dělník obsluhovat zaměstnavatelský stroj. Jeho ztráta na zisku roste. Železný zákon kapitalismu — vydělávat stále víc a víc — ho donutí, aby se u vlády zasadil celým svým vlivem, aby splnila naše požadavky.

To je, celkem vzato, ideologická základna generální stávky. Tento výpočet byl správný. Vzdělaný a zapracovaný dělník měl v průmyslové výrobě výsadu, a armáda, která byla proti němu posílána, pozůstávala většinou z vojáků z povolání, nevzdělaných venkovských synků, kteří se neučili ničemu, jenom bití a strílení.

Všeobecná branná povinnost: úder proti jedné třídě

První trhlinu utrpěla tato základna zavedením všeobecné branné povinnosti, která učinila většinu dospělých mužů do 42 až 45 let příslušníky branné moci. Strojvůdce nebo soustružník je zároveň vojín v záloze. Vládní nařízení, jež může být vyhlášeno nezávisle na zákonodárství, může ho v několika hodinách povolát k vojenské službě a podřídít vojenské kázní. V kasárnách — a v uniformovaném svazku armády vůbec — není už možný žádný odpor. Při pouliční demonstraci nebo při odporu proti policejní moci je zranění nebo zabítí poměrně málo pravděpodobné. Pocit společenství v zástupu lidí stejného smýšlení zbavuje jednotlivce přirozené povinnosti uvažovati. Ale u vojska je tomu jinak. Jednotlivec patří na vojně k viditelné a pevné organizaci mužů, kteří vůbec nejsou stejného smýšlení. Jeho třídní příslušnost se stírá. Neuposlechne-li rozkazu muže, který není jeho zaměstnavatelem ani mistrem, a jemuž by přispěchali na pomoc všichni ostatní uniformovaní muži, pocítí nevyhnutelně a okamžitě velmi těžké následky. Jednotlivec podléhá naprosto vojenské kázní. Jeho odhodlání, že generální stávkou vydrží, je potlačeno.

Francie, země s nejstarší všeobecnou vojenskou povinností v Evropě, byla také prvním státem, který roku 1910 za ministerského předsednictví bývalého socialisty Aristida Brianda povolal stávkující dělníky k mimořádnému vojenskému cvičení. Za nějaký čas následoval tohoto úspěšného příkladu maďarský ministr obchodu. Za světové války byli dělníci vojenských továren — a který důležitý podnik nebyl za nějaký čas vojenskou továrnou? — podříditi vojenské kázní, aby podniky netrpěly stávkami nebo jinými poruchami, jež se v občanském pracovním poměru vyskytují. Za celou dobu světové války byly jenom dvě generální stávky: v Rusku a v Rakousku. Ale tam se zhroutily státy i vládní režimy. Generální stávky byly znamením agonie těchto států a nikoli její příčinou.

Kapitalista vymírá

Po světové válce ovládly kapitál a průmysl velké trusty a kartely, takže dnes je už velmi málo skutečných nezávislých kapitalistů, kteří mají vliv na činnost státního aparátu. Ostatní menší kapitalisté jsou v podstatě jenom důvěrníky a lépe placeními správci vypůjčeného kapitálu, jimž byla úmyslně ponechána iluze nezávislých podnikatelů. Průměrný kapitalista nevěří již dávno v účinnost nejvyššího mravního a hospodářského zákona svých otců, totiž v nejvyšší výnosnost. Není už pánem své práce a důchodu. Stávkuje-li dělník, je mu to v jistém smyslu mnohem lhostejnější než dříve, poněvadž ztráta zisku při stávce je v porovnání se ztrátami, jež způsobují častá vládní opatření (inlace, zvýšení veřejných dávek, devisové a celní zásahy atd.) poměrně menší. Zaměstnavatel — díváme-li se na to čistě s kapitalistického hlediska — nedá se již dělnictvem vydírat.

Technický vývoj utiskuje dělníka

V posledních desetiletích je rozvoj techniky tak úžasný, že význam jednotlivých dělníků, třebaš vzdělaných a kvalifikovaných, je ve většině průmyslových odvětví mnohem menší. Především v těch odvětvích, která se zabývají výrobou zboží pro hromadnou spotřebu. Výroba pomocí strojů, pracujících automatic-

ky, je už tak všeobecná, že zaměstnavatel je na svých zapracovaných dělnících mnohem méně závislý. Obsluha výrobních strojů je jednodušší. Typisace a standardisace výrobních prostředků — rozdělení výroby na jednotlivé a velmi prosté pracovní úkony — umožňují zaměstnavateli, aby kdykoli postavil ke strojům zcela čerstvé a primitivní pracovní síly, jež se naučí zacházet se stroji v několika minutách. Stroje jsou konstruovány tak, že je buď nelze poškodit, anebo se dají poškozené součástky velmi snadno vyměnit a nahradit. Je k tomu třeba jenom velmi málo pracovních sil — a ty se vždycky najdou. Dělníci si uvědomují ovšem velmi pomalu, hlavně v demokratických zemích, kde ještě mají určitou moc, že je zaměstnavatel může postrádat mnohem snadněji, než tomu bylo dříve. Následkem konservativního založení francouzského lidu uvědomili si to francouzští dělníci nejpomaleji.

K technickým příčinám, které podryly ideologii generální stávky, patří však i změny, které v posledních dvaceti letech nastaly v organizaci a myšlenkové úrovni vojska. Časy, kdy armády pozůstávaly hlavně ze zaostalých rolnických synků, kteří se musili tři roky trápit, než pochopili jednoduchý mechanismus nové vojenské pušky, jsou pryč. Vzdělání obyvatelstva je mnohem vyšší, zejména však technické vědomosti mládeže. Voják je dnes téměř totožný s vyučeným mechanikem, elektrotechnikem nebo strojníkem. Vojsko už není v rukou vlády takovým tupým nástrojem, který umí jenom bít a střílet. Dovede řídit vlaky a automobily, může se postavit k obráběcím strojům a v případě potřeby prodávat dokonce mouku, roztřídovat dopisy a udržovat radiotelegrafickou dopravu pro soukromé hospodářství. Připočítáme-li k tomu ještě různé technické stávkokazecké organizace, které jsou ve všech zemích, a uvážíme-li rozpad dělnických organizací a politických stran, počínajíc vznikem komunistických a končíc působením fašistických stran, pak máme před sebou vývoj, jehož závěrečný akt předvedla právě Francie.

Rozloučení s barikádami

Není snad ani třeba zdůrazňovat, jak neobratně a nešťastně se chovali v politických otázkách odpovědní vůdcové dělnických organizací právě v těch zemích, které jsou pro dělnické hnutí na kontinentě nejdůležitější, to jest ve Francii, Německu a Rakousku. Díváme se na zhroucení toho, co snad bylo možno nazvat »hrdinským věkem novodobého sociálního zápasu«. Tento zápas vedli metodami, které se připínají k metodám velké francouzské revoluce: nekonečné, logicky bezvadné resoluce a hrdinské boje na barikádách. Jakou účinnost mohou však mít resoluce v době měst a mládeže — totiž měst, jejichž nejvyhledávanějším místem jsou velodromy, a mládeže, jejíž nejvyšší modlu představuje strojník a výbušný motor? Účinnost těchto logických a nabubřelých resolucí je tatáž, jako vhodnost pouličních barikád v době slzného plynu a rychlopalných zbraní malé ráže. Rovná se nule nebo je snad ještě menší.

národní hospodář

K. Synek:

Dopravní mapa druhé republiky

Chcete-li pochopit, proč se ocitlo v zábor tolik ryze českých obcí, všimněte si, že zábor takových obcí mívá všední, ale zato tím významnější strategické, hospodářské nebo dopravní příčiny. Proč jsme musili ztratit na příklad Bohumín, Košice, ryze české obce na Chodsku nebo i Břeclav a mnoho obcí kolem České Třebové? Proto, že tato místa mají docela zvláštní hospodářský a dopravní význam. V publikaci o Těšínsku, která vyšla již v r. 1935, zakreslili němečtí odborníci velmi podrobně nejen dopravní uzel bohumínský, ale i všechny silnice a vodní cesty, o nichž se teprve teď začíná konkrétně mluvit. V jiné německé knize, která byla připravena dávno před Mnichovem, najdete třeba i takovou větu, že »Morava je znovu starou průchodní zemí mezi východním a jihovýchodním hrotem německého nacionálního a říšského prostoru«. A jinde zas: »Prostor moravské brány s jedinečnou sítí vodních cest čeká nejen na stavbu gigantické křižovatky vodních cest, ale i na dálkovou silnici, která spojí hornoslezskou Ratiboř s Vídní, případně s připojením polské Haliče. Bude to cesta sotva 300 km dlouhá.«

Chceme tím vysvětlit, jakou důležitost připisovala německá politika dopravním cestám. Snad to bude pomůckou, abychom správně pochopili, jakou úlohu hrají dopravní cesty v životě národů. Rádi jsme se označovali za »srdce Evropy«, ale málokdo ví, že jsme za svou zeměpisnou polohu platili ročně 180 milionů Kč mezinárodních dopravních poplatků. Máte-li trochu trpělivosti, počítejte s námi: chceme-li svou výrobu udržet, musíme vyvážet každý rok zboží alespoň za 8 miliard Kč. Náš vývoz závisí však v značné míře na průjezdných cestách. Jsme odkázáni, jako málokterý stát, na laciné vodní cesty a kromě toho ovšem na levnou a pružnou dopravu ve vnitrozemí. Zažili jsme nedávno následky náhlé politické izolace, ale v dopravě byli jsme již dávno izolováni. Casopis, který v únoru 1938 napsal, že se navrhované mezinárodní automobilové silnice Česko-Slovensku vyhýbají a že ani jedna přes Česko-Slovensko nevede, měl nesporně pravdu. Automobilová silnice Řím-Berlín blížila se ašském výběžku, dálková silnice Ostende-Bukurešť vedla jenom přes Vídeň a severní dálnice přes Berlín a Varšavu do Bukurešti. Česko-Slovensku hrozilo nebezpečí, že se dopravně ocitne v izolaci. Nyní se ovšem podmínky změnily. O dvou velkých automobilových silnicích (dálnice Praha-Brno-Zlín-Žilina-Prešov-Chust-Tačevo a autostrada Vratislav-Brno-Vídeň) je už v podstatě rozhodnuto. Nevíme ještě dosti přesně, jak vyřešíme spoustu železničních problémů, které se přerušením hlavních i vedlejších tratí ještě více zauslily.

Nejde vesměs o nové úkoly a potíže. Naše přestavba železničních tratí začala už vlastně v r. 1925 a hned v r. 1920 byl vypracován tak zvaný »první dopravní plán«. Od první chvíle republiky musili jsme se starat především o spojení s východem na západ. Jinými slovy: o spojení východních zemí republiky (Slovenska a Podkarpatské Rusi) se zeměmi republiky (Čechy a Morava).

Naše hlavní trati jsou teď na několika místech přerušeny. Jedeme-li starou trať přes Moravskou Ostravu a Bohumín, musíme projíždět polským územím, protože bohumínský uzel zabralo Polsko. Vydáme-li se na cestu z Prahy do Brna, jest nám nyní jeti přes německé území kolem Svitav. Doprava po hlavní trati Praha-Pardubice-Česká Třebová-Olomouc-Prešov je dvakrát přerušena německým územím: u České Třebové a pak hned u Zábřehu. Přímé spojení Brna s Bratislavou přetíná teď břeclavský uzel, který je

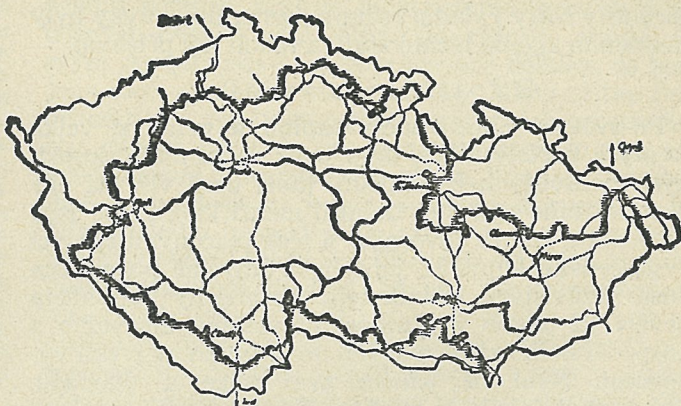
už německý. Pro spojení z Čech na Moravu nezůstala nám žádná neporušená hlavní trať. Z Moravy na Slovensko vede pouze jediná neporušená hlavní trať přes Vlářský průsmyk. A ze Slovenska na Podkarpatskou Rus? Hlavní traťi můžeme jet pouze přes Košice, které jsou nyní maďarské. Nejvýchodnější země republiky - Podkarpatská Rus - ztratila téměř celou železniční síť spolu s oběma hlavními městy.

Přidejte k tomu přerušení silničních spojů a uvidíte, co všechno je třeba nyní vyřešit. To je však pouze vnitřní část naší dopravní mapy. Ta vnější, která vede do světa, není o nic schůdnější. Ve vnitrozemí se pohybujeme od východu na západ po cestě, která měří okrouhle 1000 kilometrů, a do světa - hlavně k přístavům - máme dosud takové spojení, že doprava 10 metrických centů bavlny stojí z Hamburku do Bafova (861 km) celých 378 Kč, ale doprava téže záсылky z Buenos Aires do Hamburku (13.500 km) po vodě jenom 194 Kč, tedy přibližně polovici. Prozradíme-li, že jsme dosud dováželi ročně přes 100.000 tun bavlny, vypočítejte si, co tento rozdíl znamená.

Železniční mapa dříve a nyní

Podíváte-li se na mapu, třeba jenom zběžně, zpozorujete na první pohled, že Praha je střediskem vnitřní soustavy, která vyznačuje na všechny světové strany, soustřeďujíc na sebe celou dopravu české země. Železniční žilkování je právě v této části republiky docela přirozeně nejhustější. Brno soustřeďuje na sebe moravskou železniční dopravu již mnohem méně. A železniční síť ve východních zemích republiky je zas nápadně volnější a nejednotná. Dopravní osy, po nichž jsme projížděli do světa, jsme z valné části ztratili: nemáme už Cheb pro trati ze západní a severozápadní Evropy, nepatří nám už Ústí nad Labem pro dopravu mezi severními Čechy, středním Německem a Hamburkem, vzali nám také Bohumín, který rozděloval dopravu k Polsku, východnímu Německu, Rakousku a jihovýchodním státům. Výpočty pro zábor byl velmi důkladné.

Železniční doprava ze západu na východ republiky a obráceně trpěla odjakživa velikými oklikami přes Bo-

humín a Bratislavu, poněvadž jediná přímá trať přes Vlářský průsmyk nestačila. Vidíme-li, že naše silniční spoje probíhají v podstatě stejně, je jasné, že hlavním dopravním problémem bylo a jest: vybudovat zdokonalenou dopravní páteř ze západu na východ a spojit navzájem obě východní země železniční a silniční sítí nepochybně lepší. Ten první úkol je aspoň zčásti vyřešen, neboť se splňuje Bařův návrh pro vybudování západovýchodní autostrady. Rozluštění druhého úkolu je teprve ve stavu zrodu. A vybudování únosné železniční trati, která by nás vedla na východ přímo, je úkol, kterým si teprve začínáme lámat hlavu.

Je sice pravda, že jsme za dvacet let postavili hodně, ale nestačí to. V r. 1936 byla vybudována trať, která spojuje střední a jižní Slovensko s Podkarpatskou Rusí (Čer-

vená Skala-Margecany) – nyní je však toto spojení převráno u Košic a dále na východ maďarským zábořem, takže nezbývá než se postarat o novou dráhu. V r. 1937 vznikla trať, která zkrátila spojení z východu na západ (Lideč-Púchov), dopravující zboží do Prahy o 24 hodin rychleji než tomu bylo dříve. Staví se již dlouho na trati Banská Bystrica-Diviaky-Zbehy a nemusí se začínat od píky ani se stavbou druhé koleje na trati Německý Brod-Brno, která se teď stane hlavní železniční tepnou z Prahy do Brna. Zdokonalována byla i trať Košice-Zilina, ale s dosavadním tempem se už nevystačí. Nedosáhli jsme, bohužel, uvolnění okliky přes Moravskou Ostravu a Zilinu. Ať už se díváme na práci dvaceti let jakkoli, shledáváme, že ještě stále schází železniční transversála ze západu na východ.

Co to znamená? V r. 1929 dopravili jsme na čs. tratích 89 milionů tun zboží. Je pravda, že naše tarify jsou až na vzdálenost 600 km nižší než tarify říšskoněmecké, ale jsou přece nerovnoměrné, zdražující hlavně hodnotné průmyslové látky a vývoz. Není u nás většího města, jehož odbyt by nemusil počítat s vnitřním trhem v okruhu 700 až 1000 km. Chápete pak, co jsme v dopravě ztratili, co všechno musíme rychle a podle jednotného plánu postavit a jak promyšleně musíme provést tarifní reformu? Dovedete si představit, co to znamená pro stát, který nemá přímého přístupu k moři a jehož vývoz musí k hlavním přístavům (Hamburk, Brémy, Terst a v poslední době Gdyně) zdolat několik set kilometrů přes cizí území? Chápete už, co znamenají dopravní tepny pro život celého státu i pro každého obyvatele zvlášť?

Silnice bílé před námi

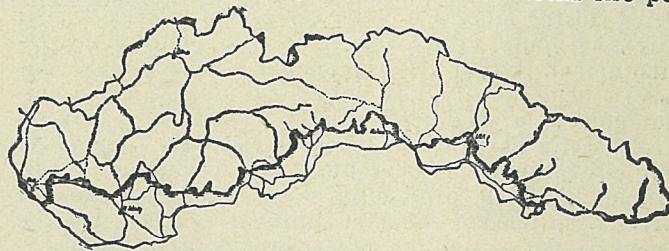
O naší dosavadní silniční síti mohli bychom říci zhruba totéž, co o železnicích. Mělo by se snad jenom zdůraznit, že v naší době nejsou už zaprášené silnice pro dostavníky, nýbrž betonové a asfaltové silnice pro motory. Postavili jsme hodně (od r. 1926 do r. 1937 téměř 6000 km nových silnic), zlepšili jsme ledacos, zejména na východě republiky a na okresních cestách, ale přes to jsme dosud na spodních příčkách evropského žebříku. Náš motorismus nezažil ještě svůj zlatý věk – a přece jezdí už po našich silnicích přes 100.000 osobních aut, 65.000 motocyklů a 35.000 nákladních vozů. Teď se konečně dočkáme velkých průběžných silnic, které pomohou zdolat dálky, připravující naše hospodářství na mezinárodní silniční tepny. Bez nových silnic a bez hlavních dálnic bychom se už v nových poměrech neobešli. Uvážíme-li, jak byla převrána naše železniční síť, jak je na východě republiky ještě neúplná a kolikrát musí naše vlaky projíždět cizím územím – jak podivně zní takový výraz, mluvíme-li o pradávných českých krajích! – shledáme, že i z tohoto důvodu je nyní význam dobrých silnic nepoměrně větší. Máme jenom jediný oceán – vzduch – ale toho jsme dosud pro dopravu nedobylí. Tím méně bychom teď vystačili se 70.000 kilometry silniční sítě.

Doprava na vodě

Česko-Slovensko leží uprostřed nejvýznamnější soustavy vodních cest v Evropě – prohlašovaly německé publikace už před několika lety. Mnohé, co se od té doby kolem nás událo, vysvětluje právě tato okolnost. Na severu mohou jet 700tunové parníky z Hamburku až do Prahy, na jihu byl Dunaj hranicí v délce 180 km, na východě sahá splavnost Odry bezmála k našim dřívějším hranicím – a samozřejmě skoro k ostravské průmyslové pánvi – a pod Bohumínem začíná se rozvíhat do světa Visla. Právě proto, že se na území Česko-Slovenska dá uskutečnit jedinečné spojení vodních cest, ztratili jsme nejen přístavy v sudetských krajích (zejména Ústí, Kránské Březno a Lovosice), nýbrž i tak zvané polské kraje a na Slovensku ovšem Komárno. Nemýlíme se asi, že z podobných důvodů byla zabráná také Petržalka, která zajišťuje přístup k Dunaji přímo naproti hlavnímu městu Slovenska.

Veřejnost neví, že těmito přístavy procházely miliony tun našeho vývozního zboží a miliony tun k nám zase přicházely. O dopravu zboží ze sudetských krajů a z celého Česko-Slovenska zápasily již před válkou přístavy v Hamburku a v Terstu, v posledních letech také Gdyně.

Myšlenka velkých průplavů na našem území není ostatně nová: už v r. 1901 přijala monarchie zákon, který mluvil o splavnění Labe až k Jaroměři, splavnění Vltavy až do Budějovic a spojení Odry s Dunajem, o němž se teď jedná docela podrobně. Starý rakouský zákon počítal dokonce s připojením Labe na odersko-dunajský průplav, jehož uskutečnění by naší dopravní mapu změnilo velmi silně. Republika převzala tento zákon v celém rozsahu a v r. 1931 jej znovu a výslovně potvrdila. Již v létě r. 1938 byla v Praze utvořena odersko-dunajská společnost, která má projekt uskutečnit. Německá říše po-

važuje toto spojení pro sebe za stejně významné jako průplav mezi Rýnem, Mohanem a Dunajem. Není snad třeba vysvětlovat, že republika nemůže stát stranou – je projekty na nové vnitrozemní přístavy nemohou už být pouhou hudbou vzdálené budoucnosti.

Srdce na křižovatce

Jak vidět, změnila okupace naši dopravní mapu důkladně. Místa, která jsme považovali za prapůvodní usly našich dopravních tepen, jsou z velké části pod cizí správou. Jest nám rýsovatí novou dopravní mapu – a vystavět ji hlavně přímo na zemi. Dosavadní změny vyplynuly z rozhodnutí mnichovských velmocí, ty další musí už být naší vlastní věcí.

Život a instituce

Pavel Hofman:

Tisíc let české zahraniční politiky

I.

Co kdyby někdo v těchto dnech přišel na nepochybně časový nápad dát si otázku, jakou to asi zahraniční politikou si český národ po tisíc let zajišťoval svoji samostatnost či aspoň svoji existenci?

Proti stále se měnícímu poměru společenských sil stoji určité zeměpisné poměry jako celkem neměnná složka, působící na zahraničněpolitickou orientaci. Planities Behemi, rovina uprostřed horských hradeb Čech, jejich úrodnost chválil už nejstarší cizí návštěvník v našich krajích, Ibrahim ibn Jakúb, který tu našel »nejlepší ze zemí severních a nejbohatší na prostředky k živobytí«, je místem, jež podle Bismarckova mínění dělalo z jejího pána pána Evropy. V posledních tisících letech patří k zeměpisným poměrům tohoto pozoruhodného místa především jeho tři součásti. Sousedstvím Německa, Polska a Uher je provždy dán vnější rámec všech možností české zahraniční politiky; a podle toho, jak se který z těchto států stával buď útočnickem nebo obětí, řídila se i celková česká orientace.

Po celých těch tisíc let platilo pro naši zahraniční politiku jedno základní pravidlo, v němž byl obsažen kategorický příkaz sebezáchovy: aby se tři naši sousedé nikdy nespojili v jediné spojenecké frontě. Ať byly Čechy v obraně nebo v útoku, tento příkaz musel být nejvyš-

ším principem jejich zahraniční politiky. Každý pokus o získání nového prostoru musel být předem připravován tak, aby nesblížil sousedy; což se — po pravdě řečeno — na delší dobu nikdy nepodařilo. A v dobách naší defensivy bylo podobně třeba manévrovat i v zahraniční politice tak, aby byly prohlubovány zájmové rozpory mezi sousedy, z nichž jeden nebo dva byli vždycky v takových případech málo nadšení aspiracemi těch ostatních.

Ze všech metod, jak znemožnit jejich spojení, byla vždy jedna nejspolehlivější: včlenit některého ze sousedů přímo do českého státu nebo aspoň do jeho dynastického systému.

Poměr Čech k německé říši prošel jak známo všemi stupni a odstíny; čeští vládcové byli jejími vazaly i jejími císaři. V obou těchto extrémních případech nelze vlastně mluvit o české zahraniční politice k říši; kdykoliv jindy vyžadovala však tato politika největšího umění. Byla-li velmi nesnadná v dobách české slabosti a německé síly, kdy musela zabránovat aspoň nejhoršímu, byla snad ještě těžší v dobách moci českého království a bezmocnosti německé říše, kdy bylo vždycky obtížno nalézt a nepřepínat hranici únosnosti politických sil Čech, proti nimž se v takových situacích dříve nebo později začínala sblížovat — třeba předtím zneprátená — politika Německa a politika Říma.

Naše zahraniční politika vůči papežskému Římu bývala dost napiatá i tehdy, když tu nebylo ideologického napětí. Bývala reakcí na dvě trvalé tendence papežství: těžít z bohatství Čech a nedopustit přílišný vzrůst moci českého krále, který by ohrozil světovládné touhy papežů. Na tom tragicky ztroskotala zahraniční politika obou největších českých králů, Přemysla Otakara II. a Jiřího z Poděbrad. Zato nejpriznivější konstelaci pro českou politiku vytvářel zápas mezi Němcem a Římem; tu bylo vždy možno s užitkem podporovat jednoho nebo druhého. Mnoha svých nejcennějších úspěchů dosáhla česká zahraniční politika manévrováním právě na tomto příznivém terénu.

Ze změní jejich možností a tendencí, úspěchů a nezdárů, pokusů a chyb krystalisují se před námi dva vrcholné typy tisícileté české zahraniční politiky: úsilí Václava II. o česko-polsko-uherskou unii a spojenectví s Francií, podporované Anglií a namířené proti Německu; a pak Karlem IV. po prvé uskutečněné spojení české královské a německé císařské koruny, zajištěné rovněž přátelstvím s Francií. Máme-li před očima tyto dvě její nejšťastnější kombinace, můžeme s tím větším poučením sledovat na několika charakteristických příkladech, jaké vnitřní síly a vnější podmínky působily v našich dějinách, aby ze sebe zrodily různé orientace české zahraniční politiky.

Nejvýchodnější orientace

První čin české zahraniční politiky je stopen v mlze legend, z nichž je nesnadno vyloupnout historické jádro. Bylo by lze říci, že to byl čin po výtece ideologický, což snad není nemístno dnes připamatovat; nikdo přece nepochybuje o tom, že přijetí křesťanství pomohlo zachránit národní existenci českých Slovanů, ohroženou velikým kolonizačním rozmachem francké říše.

O bližších okolnostech Bořivojova křtu nevíme nic. Metoděj je při něm patrně jen legendární postavou. Za jisto lze pokládat jen tolik, že pražský kníže přijal křesťanství z východního sousedství, z říše Velkomoravské, k níž se tímto aktem připojil ve spojenectví, o jehož míře závaznosti a dobrovolnosti nejsme informováni. A konečně jest zcela jisto, že Bořivoj nebyl mezi těmi čtrnácti českými lechy, kteří si šli pro křest do Řezna, tehdejšího centra západokřesťanské propagandy v Podunají.

Právě v tomto významném rozdílu mezi pražským knížetem a několika reprezentanty rodové šlechty čes-

kých kmenů se ve své době projevuje nejvýraznější vnitřní zápas protikladných sil, rozvíjející se v zemi českých Slovanů o zahraničněpolitickou orientaci nejstarších Čech. Soustředivé síly přemyslovské dynastie narážely na odpor ostatních kmenů v zemi od toho okamžiku, kdy pražská knížata po prvé začala mocensky proti nim uplatňovat výhody centrální polohy svého panství. Východní orientace Bořivojovy zahraniční politiky, opírající se proti západním sousedům o Velkomoravskou říši a přes ni o Byzanc, byla mu při tom nejlepším mocenským nástrojem právě též při sledování jeho domácích cílů. Hledali-li představitelé odstředivých tendencí staré kmenové společnosti oporu v západním Řezně, našly proti nim centralisační tendence pražského knížectví účinnou zbraň ve své k východu orientované zahraniční politice.

Východní orientace nejstarší přemyslovské politiky neměla ovšem dlouhého trvání, skončila příchodem Maďarů a pádem říše Velkomoravské. Avšak ani tak jí nelze upřít pokrokovost a prospěšnost; v dobách pro národ nejtěžších se v té či oné podobě snad vždycky v Čechách ozvaly vzpomínky na ni.

Přijetí křesťanství nepochybně pomohlo zachránit Čechy před osudem polabských Slovanů — proč tedy vlastně neučinili i oni podobného ochranného opatření? Otázka má svůj význam i tehdy, je-li velmi problematické, zda by jejich dobrovolné přijetí křesťanství bylo stačilo zastavit germánský tlak na východ, jemuž stály v cestě slovanské kmeny na Labi a Sále; osvětluje totiž příčiny větší politické pružnosti českých kmenů.

Smíme si snad vykládat odpor polabských Slovanů proti pokřtění jako známku jejich rozhodného odporu proti germánské ofenzivě, vedené ve znamení kříže? Tato heroická představa se sotva dotýká vlastní podstaty situace; ostatně by tu i tak byla rubem heroismu politická krátkozrakost.

V celé oblasti polabských Slovanů a zvláště v jejich severních částech se ve zbytcích staroslovanských pohanských chrámů zachovaly důkazy značné moci kněžské vrstvy. Nic tomu podobného nebylo v pohanských Čechách; už z toho smíme soudit, že v nejstarších slovanských Čechách byl zcela jiný poměr sil mezi mocí »světskou« a »duchovník«. Někteří naši romantikové 19. století litovali, že u nás nemohla archeologie objevit památku po větších chrámových stavbách pohanské éry; nemůžeme sdílet jejich lítost — vždyť v kdysi slovanském Polabí se tyto památky zdvihají jako pomníky nad hrobem nejšťastnějších Slovanů. Tam byla na zřejmý rozdíl od poměrů v Čechách moc kněžské kasty dosti silná, aby zabránila přijetí křesťanství, jež by sice snad bylo mohlo pomoci zachránit polabské Slované před nejhorším, ale ovšem jen za cenu zničení moci jejich pohanských kněží.

Šťastná okolnost, že v pohanských Čechách zřejmě nebylo tak vlivné kněžské kasty, umožnila Přemyslovcům provést první čin české zahraniční politiky: včlenit národ do obecné evropské kultury.

Český Drang nach Osten

Nad jedním místem u starého saského kronikáře Widukinda si vědečtí vykladači stále ještě lámou hlavu — koho to vlastně ze svého stanoviska chválil, nejmenovaného knížete Václava, charakterizovaného jen jeho svatou pověstí, nebo jeho výslovně jmenovaného bratra, když ke své zmínce o Václavovi dodává: frater tamen erat Bolizlavi, qui quamdiu vixit, imperatorii fidelis et utilis mansit, »byltě bratrem Boleslavovým, kterýž co živ byl, věrný a užitečný zůstal císaři« —? V tomto hlavolamu jest nejlépe orientovat se podle toho, co jinak víme. Widukind přece vypravuje později o těžké čtrnáctileté válce císaře Oty proti Boleslavovi; jak by byl mohl o něco výše projevit svoji spokojenost s jeho celoživotní věrností? Zdá se tedy, že mají

pravdu ti, kdo onu pochvalu nevztahují na Boleslava a Otu, nýbrž na jejich předchůdce císaře Jindřicha a knížete Václava.

Pak se tu však setkáváme s něčím psychologicky zajímavým a pamětihodným: německý kronikář nezná, nepamatuje si jméno českého vasala, věrného a užitečného svému císařskému pánu až do smrti — ale dobře si pamatuje jméno jeho vzpurného bratra, jenž tak dlouho zaměstnával válečné síly saské dynastie.

Jako český protějšek k tomuto případu by se vyjímala epizoda z bojů o sjednocení Čech, v němž po svém otci pokračoval Boleslav II. Když se tehdy 27. září 995 objevily jeho oddíly pod slavníkovskou Libicí, žádala je nazítří její posádka o jednodenní příměří, aby nebyl krví znesvěcen den sv. Václava. A tu jim odpověděli oblehatelé, ženoucí už vítězným útokem: »Je-li vaším patronem Václav, je naším patronem Boleslav!«

Se nonè vero, è bene trovato. Boleslav »Ukrutný« mohl vskutku být symbolem sjednocovatelů české země, zatím co poslední velcí odpůrci přemyslovských knížat v tomto díle, se saskou císařskou rodinou sešvakření — právě proto sešvakření! — Slavníkovci vyzvedali na svůj štít jeho zavražděného bratra... prvně oslaveného legendou, sepsanou na rozkaz císaře Oty III.

Tyto připomínky vrhají aspoň trochu světla na temné pozadí boleslavského atentátu. Může být spor o to, zda jeho motivy byly vskutku tak naskrze osobní, jak naši historikové většinou opakují po našich legendistech; jisto je v každém případě, že se kolem něho krvavě zauzily protichůdné zájmy, usilující o dvojí různou vnitřní i vnější politiku. Z konfliktu vzešla vítězná koncepce boleslavovská, spojující aktivní obranu vůči západu s ofensivními akcemi na východě, proti politice Václavově, o níž ani její největší ctitelé nemohou říci nic lepšího, nežli že »nebyla heroická«. Podle legend a kronik by se dal nakreslit asi takový portrétní náčrt obou bratrů: stavěl-li starší z nich kostely, stavěl mladší hrady a silnice; pekl-li jeden hostie,razil druhý peníze; rozdával-li onen hojné almužny, vypisoval tento hojné daně; a mže-li se Widukindova chvála stran neproměnné věrnosti k říši právem vztahovat jen na Václava, je třeba Boleslavův poměr k ní charakterisovat jako rozvážené střídání odboje a přísluhování.

Celá zahraniční politika boleslavské epochy je vůbec proniknuta oportunisticou bezzásadovostí, typickou pro slabší státy se silnou chutí k jídlu. Ve svém poměru k říši pokusil se Boleslav I. nejdříve využít velikého povstání polabských Slovanů proti saskému panství, po dvou desetiletích se nerozpakoval pomáhati Sasům proti týmž Polabanům. Přepadl nejprve při vhodné příležitosti kteréhosi svého souseda, jehož se musel obávat, »protože byl v poslušnosti císařů«, jak vysvětluje Widukind; a když po čtrnácti letech střídavého válečného štěstí konečně definitivně prohrával válku, kterou na to říše odpovéděla, dal se sám v poslušnost jejího císaře, ještě neporažen a neriskuje poslední bitvu. Jeho syn a nástupce Boleslav II. vedl nejprve válku proti Jindřichu Bavorskému bok po boku se svým polským strýcem Měškem a později, když i sám zase obnovil lenní slib říši, použil německých oddílů ve válce proti Měškovi. Jak v poměru k říši, tak v poměru k Polsku střídala boleslavská politika metody přátelské pomoci s metodami vypočítavého těžení ze situace; dovedla s touž obratností manévrovat v příznivých konstelacích jako se zachraňovat při obrazech k horšímu; a uměla svojím spojením statečného odporu a rozvážného podrobování se krýti si záda na západě, aby mohla po prvé v dějinách zahájit českou expansi na východ, přes Moravu na Krakov, Bug a Styr.

Spojení Sudet s Alpami

Katastrofa na Moravském poli žije v našem vědomí jako vzpomínka na národní neštěstí. To je už obrozen-

ská tradice a nikoho by dnes nenapadlo pochybovati o tom, že pád Přemysla Otakara II. byl jedním z nejosudnějších zvratů v životě českého národa.

A přece: otevřte nejstarší česky psanou kroniku, vzniklou ještě v době, kdy doznávaly následky porážky z r. 1278, a podívejte se, v jak ošklivém obraze je tu vymalován její tragický hrdina! Autor této t. ř. Dalimilovy kroniky pocházel nepochybně z českých zeman-ských kruhů, jejichž nálady tlumočil ve svých klevetných invektivách. V invektivách skrz naskrz nesmyslných — historie dnes ví, že z nich nesmí věřit jedinému slovu. Ale tenkrát, po velké národní katastrofě, kolovaly mezi českými nacionalisty jako důkazy o vině českého krále, spáchané jeho nenárodní, protinárodní politikou.

Zahraněční politika Přemysla Otakara II. se mohla doma opírat o energicky podporovaný vzrůst královské moci, nesený úspěchy vnitřní kolonizace a zakládání měst, a venku mohla využívat konstelace, jež byla v dvojím sousedství, německém a polském, dlouho pro ni příznivá. Není dnes třeba zvlášť zdůrazňovat, jaký význam pro bezpečnost českého státu měla otázka, kdo bude pánem v rakouských zemích; a právě kolem této otázky se točila celá zahraniční politika »železného krále«.

Rakouští stavové si jej po vyměření mužské linie Babenberků zvolili vévodou, ještě když byl jen markrabětem moravským, a Přemysl neopominul doplniti volbu sňatkem s babenberskou dědičkou Marketou. V jižní části alpských zemí se při tom od počátku srážel s druhým čekatelem na dědictví po Babenbercích, s uherským králem Belou IV. v konfliktu, v němž nebylo vyhlídek na trvalý smír. Proto bylo tím důležitější zajistiti si klid se strany druhého východního souseda, Polska, tehdy roztržitého v drobné státečky Piastovců.

Politika Přemysla Otakara II. vůči polským zemím byla kombinací útočných akcí s nabídkami spojenectví. Založení Královce ve velké křížové výpravě proti Prusům a pokus o okupaci Litvy měly vytvořiti opěrné body pro českou hegemonii nad územím piastovských knížat. Nelze říci, že by se byl při tom český král setkal se skutečným úspěchem; spíše vehnal postrašené Piastovce do náručí uherských Arpadovců. Na konec, v nešťastném roce 1278, bylo už pozdě dovolávat se u nich pomoci proti německo-maďarskému nástupu. Je však zajímavovo přeci si Otakarův list, v němž se rozvádějí důvody, které by měly polské vládce pohnouti k tomu, aby v onom rozhodujícím zápase stali spíše na české než na německé straně:

»Neboť kdybychom my, čehož Bůh nedej, v nastávajícím boji podlehl, nenasytná Němců lakota sahala by ještě dále a oni by zabažili i po vašich državách. My jsme vám jako ochranné předhradí, kdyby to jim odolatí nemohlo, sami se domysletí můžete, jaké nebezpečí nastalo by vám a vašim poddaným, jelikož neukojitelná jejich hrabivost nespokojila by se podrobením našim, ale pobrala by i vaše statky a ukládala by vám břemena nesnesitelná.«

Tak byly a zůstaly Uhry pro Přemysla Otakara tvrdým oríškem po celou dobu jeho panování. Jeho politika vůči této zemi si sotva mohla stavět za cíl dobytí západního Slovenska a celé Panonie, jak to chtěl v poslední době tvrdit prof. Chaloupecký. Měla zde jasné obranný ráz, odrážející uherskou expansi do alpských zemí. Posílena dvojím velikým vítězstvím pokusila se vnutiti Uhrám spojenectví, které by na jiho-východě krylo záda českému panství. Bezúspěšná snaha, marně podporovaná Přemyslovým sňatkem s vnučkou Bely IV., na konec definitivně rozdrčená obchvatným manévrem uherské jízdy, spojené na Moravském poli s vojenskou mocí obnoveného německého císařství.

Sedm let před tím si kdosi na německé straně povzdechl, že »z vůle boží svět byl příliš dlouho bez císaře«. Toto dlouhé mezivládí nejlépe zajišťovalo spo-

jení sudetských a alpských zemí v moci českého krále; a protože se ovšem nedalo očekávat, že by mohlo trvat věčně, záleželo všechno na tom, čím skončí. Byly tu tři možnosti, dvě příznivé a jedna nepříznivá. Nepříznivou eventualitou bylo zvolení některého silného nebo aspoň schopného německého knížete císařem. Jednou z příznivých možností byla volba cizího knížete, jenž by se pro jiné starosti nemohl příliš zabývat říšskými problémy. Druhou z nich, za jistých předpokladů ještě příznivější, bylo zvolení Přemysla samého. Jeho zahraniční politika sledovala obě tyto možnosti.

Na počátku své panovnické dráhy Přemysl odmítl ucházeti se o císařskou korunu, kterou mu — jako Štaufovci po matce — nabízel kolínský arcibiskup. Musel se tehdy obávat, že volba by nebyla jednotná a tak raději nevztáhl ruku po »imaginární obroučce«, jak po téměř 600 letech nazval císařskou korunu Friedrich Wilhelm III., když se také ještě rozmyslel vložit si ji na hlavu. Přemysl Otakar zachoval se potom tak, že při volbě dal svůj hlas jednomu z obou kandidátů a po volbě podporoval toho druhého. Neboť Richard Cornwallský, zavalený starostmi o svá jihofrancouzská dominia, se mohl o říši starati ještě méně než Alfons Kastilský.

Na vrcholu své slávy a moci chtěl však už Přemysl patrně jednat jinak. Všechno nasvědčuje tomu, že se v roce 1272 chystal přijmout císařskou kandidaturu. Tentokrát to bylo také přímo příkazem realistické zahraniční politiky. Anarchie v říši byla už tak nesnesitelná, že dokonce i šlechta, jež z ní tak dlouho těžila, musela z ní hledat východisko — a to tím spíše, že jinak jí hrozila přerůst přes hlavu moc městských svazů, »landfrídků«, které se v zájmu svého obchodu staraly o stavení nepořádku v zemi a prosazovaly v ní svoji autoritu víc, než mohlo být šlechtě po chuti. V takové situaci musela česká politika počítati s pravděpodobností, že kurfiřti se sjednotí na kandidátu, jenž by už sliboval být skutečným vládcem: na delší dobu nebylo tomu lze jinak zabrániti, než prosazením volby prvního světského kurfiřta, nejmocnějšího z říšských knížat, Přemysla Otakara samotného.

Leccos tomu stálo v cestě: nechuť německých knížat ke kandidátu příliš mocnému; strach papežského Říma před potomkem Štaufů, který by snad mohl jednou chtít nastoupiti dráhu Barbarossovů. Ale dříve ještě, než Přemysl vůbec mohl svůj plán účinněji rozvinout, zkřížil jej odpor české šlechty, pokrytecky maskovaný pochlebničtstvím o tom, že prý jejich pán je i bez císařské koruny dosti mocný. Je dostatečně jasno, že podle jejich představ byl už příliš mocný. Bývali kdysi spokojeni s vládou některých jeho předchůdců, kteří si nedovedli opatřovat peníze jinak nežli zastavováním korunních statků bohatým šlechticům, kteří tak za babku rozšiřovali svoje panství a svoji moc. Přemysl Otakar si však otevřel nový zdroj příjmů zakládáním královských měst, v nichž měl mimo to i vojensky mnohem solidnější oporu než jakou měli páni ve svých hradech. A z takto zase naplněné královské pokladny vykupoval pak zastavené korunní statky — není divu, že postižené panstvo nemělo v lásce ani krále, ani jeho měšťany. Císařská moc v jeho rukou by se byla musela opíratí především o říšská města a jejich svazy: česká šlechta se musela bát této perspektivy po všem tom, co už poznala. Tak »doporučila« svému králi, aby nekanididoval... a zde začala tragedie, jež se do šesti let skončila na Moravském poli.

Neboť tak se stalo, že 1. října 1273 byl v Cáchách korunován císařem Rudolf I. Habsburský. Přemyslova zahraniční politika se pak zmohla už jen na protesty v Římě — protesty marné a bezděčné téměř komické. Vždyť nové císařské Německo se s papežským Římem předem dohodlo na společném postupu proti českému

králi; bylo jen otázkou času, kdy se aliance rozhodne pro přímou akci.

Po diplomatické přípravě došlo k ní v roce 1276. A toho roku, píše současný pražský kronikář, »Vítkovci s nesmírnou mocí vojenskou ze zlého vnuknutí odpadli od krále a způsobili v českém království mnoho béd lidu poddanskému i klášterům, a to v době, kdy král jejich pomoci nejvíce potřeboval«. Vskutku, zvolili si pro sebe nejvhodnější chvíli — jejich povstání donutilo Přemysla Otakara ke kapitulaci. Donutilo ho k ní v situaci, která ještě naprosto nebyla beznadějná. Stál v oněch říjnových dnech na t. ř. Husím poli u Dunaje; věrná Vídeň byla mu spolehlivou baštou, nebezpečnou v boku spojených německo-maďarských vojsk, trpících nedostatkem píce. A rozmíšky v jejich leženích prozrazovaly, že fronta nových spojenců nebyla neporazitelná. Jestli se tedy mohlo kdy v dějinách mluvit o »ráně dýkou«, bylo to v tomto případě, kdy byl Přemysl donucen povstáním svých baronů kapitulovat: »byloťby nemoudré — komentuje jeho rozhodnutí Palacký — obětovati nepřátelům nejméně pětkrát silnějším ty nemohé, kteří zůstali mu věrni.«

Dalimil vzal později tyto barony do ochrany své nacionalistické propagandy a vinil krále, že prý chtěl Čechům po návratu z války připravit krvavou lázeň, až prý »na pražském mostě nebude Čecha viděti«. V těchto výmyslech se prozrazuje zemanský spojenec české šlechty, která cítila stejně málo česky národně jako král a jeho dvůr. Je uboze slepý pro situaci, v níž šlo o to, aby nebyla obnovena moc německé říše, na jejíž síle nebo slabosti záviselo v první řadě, zda někdy bude německý kolonizační živel, nacionalistickým Dalimilem tak nenáviděný, opravdu nebezpečný českému životu. Spojenectví Přemysla Otakara s pokrokovými silami měst, i když byly nečeské a z části protičeské, pozvedlo české země hospodářsky i kulturně na novou úroveň a čemu všemu by se bylo dalo v budoucnu zabránit, kdyby v rozhodném okamžiku roku 1276 nebyla zrádná část české šlechty jednala tak, aby pomohla založit moc Habsburků!

Po Přemyslově kapitulaci vynesli pak v listopadu před Vídní čtyři plnomocníci rozhodčí výrok, jímž byly od české koruny odtrženy a k říši znovu připojeny všechny alpské země. »Anšlus« byl proveden, další perspektiva nemohla být pochybná; posílené německé císařství, spojené s papežským Římem a podporované z Uher, se muselo brzy odhodlat zlomit Přemyslova moc i v jeho českých zemích. Tam se zatím v konfliktu královské moci se zrádnými barony rozhodovalo o dvojí možné orientaci tehdejší české politiky, domácí i zahraniční v jejich organickém spojení: buď silná ústřední vláda, opírající se především o pokrokové síly měst, jež jediná mohla vést velkorysou zahraniční politiku — nebo šlechtické anarchie, jejímž nezbytným předpokladem i doplňkem muselo být osudné zesílení říše. Šlechtičtí reakcionáři neváhali, do dvou let se došlo na Moravské pole. A zatím co se pak ještě po německých městech zpívaly smutné kantilény na nešťastného, dobrého krále, haněného slepotou poraženým Dalimilem, mohli už v Čechách řídit Braniboři.

Dokončení příště

do ba a lidé

Milena Jesenská:

Co dává doba dětem v hračkách

Když jsem byla malá, chodívala jsem si kupovat do jednoho malého hračkářského krámu skleněné kuličky.

Dnes to mohu prozradit: skleněné kuličky byly první vášnivá láska mého života, a ještě dnes mám pro ně srdce otevřené. Skleněné kuličky s barevnými žilkami uvnitř jsou totiž úplně kouzelné, plné překvapení a barev a vypadají jako vysněná krajina na Marsu, zakletá do skla. Dnes jsou ovšem skleněné kuličky příliš prostá hračka a dnešní děti neokouzluje. Děti dnes nevěří v kouzla, kuličky jsou jim praktickou pomůckou, jak získat rekord v šfouchání do důlků. Rekord je dnes dítěti vůbec totéž, co nám byla kouzelná vidina. To je, myslím, stručně řečeno, rozdíl mezi dětmi dvou posledních generací. Podivné je, jak toto uctívání rekordů, pěstění a chválení rekordů v moderní myšlenkové orientaci tvoří souvislost mezi novou a starou dobou. Rekord zachovává ve dnech — kdy mládež trochu stůně na přílišnou houfnost a kdy i výchova řeší většinu výchovných problémů kolektivně — přece jenom víru ve výkon jednotlivce. Ta víra ve výkon jednotlivce je odkaz starých dob. Že nabyla tato víra tak bezdouchou formu rekordů — je úkaz dnešních dnů. Pouhá skutečnost však, že tato víra, ať v jakékoli formě, žije i dnes — je naděje příštích dnů.

Tehdy, když patřily skleněné kuličky mezi dětské divy světa, nebylo hraček mnoho. Odpovídaly formě tehdejšího života: klidný, rodinný den, sport skoro neznámý, tělocvik a každodenní procházka jenom v rodinách průkopníků, a dítě bydlelo v jídelně v vysokých židlích u vysokého stolu, nožičky nedosahovaly dlouho na zem, a na tom stole si odpoledne mělo hrát. S malou kamennou stavebnicí se dal postavit most nebo brána. Pak jsme měly krabice dřevěných kostek, polepených barevnými obrázky a skládaly jsme z toho obrazce: Karkulku, Popelku a Sněhurku. Panenky byly tehdy také — ale takové směšnoučké a neumělé. Hadrové tělíčko a nahoře přišitá plechová hlavička. Panenka s očkami, která se zavírají, a s pravými vlasy — to byl malý zázrak. Také jsem jednou měla takovou. Byla přivázána červenou stužkou ke dnu krabice, přinesl mi ji Ježíšek, a po Hodu božím dala babička panenku na skříň. Jednou za rok jsem ji směla pochovat, byla příliš vzácná a drahocenná pro každodenní hraní. Měla jsem při tom víc strachu než radosti. I železnice jsme měly. Plechové koleje, plechová lokomotiva, vláček na pero se natáhl a trošku se projel. I cínové vojíčky měli kluci. Byly to všechno hračky technicky primitivní u porovnání s technikou dokonalostí dnešních hraček.

Dnešní hračky: nádherné, hrozné a užitečné

My jsme neměly vůbec hračky nádherné ani hrozné ani užitečné. To všechno dnes děti mají. Mají to ovšem proto, že průmyslová výroba udělala za posledních dvacet let takový úžasný pokrok, že se jeví přesně i v hračkách.

Z malého krámu, kam jsem chodívala pro skleněné kuličky, se zatím stal veliký, třípatrový dům hraček, pohádka tisíc a jedné noci, sen královny loutek. Místo lepenkových krabic je plný výstavních skleněných vitrin a od sklepa až k půdě plný zázraků.

Jsou tu tedy hračky dokonalé: to jsou takové hračky, na kterých pracovali výtvarníci jako je Disney a které provedla naprosto přesná a dokonalá mašina. Na příklad hadrové loutky a zvířata. Viděla jsem tygra — myslím, že to byl anglický tygr — který je skutečně okouzlující. Jednak je jako živý. Pak je udělán v nejvýznačnějším pohybu: těžké tlapy visí se stolu dolů, oči jsou lenivě přimhouřeny, je to docela dravý a krutý výraz šelmy, a zase, když se na něj pořádně podíváte, má na tváři všecken humor, se kterým se Anglosasové dovedou dívat na věci. Úžasný výkon, naprosto dokonalý. Ale co s tím má dítě počít? Může se zaradovat a může říci: to je krásal! Ale to je také vše. Právě takové panny: kouzelné, nádherné panenky s pravými

kadeřemi, s tváří filmových hvězd, s nadýchanými šatičkami — jsou tak dokonalé, že se dají jenom obdivovat. Nemusí ovšem připomínat, že už se pro moderní panenky nedělají kufríčky, jako dříve, ale moderní lodní a skříňové kufry, nemusím říkat, že panenka může mít od telefonu po školní sešit, od plážového pyžama do kožíšku, od nábytku do koupelny vůbec všechno, co mají dospělí lidé. Panenka našeho dětství zřejmě vešla do vyšších společenských vrstev: neví, odváží-li se dnešní holčičky všeset na ni hadříky, které samy ušijí, když se podívají na dokonalou výbavu, která k panence patří. Takových hraček je dnes mnoho, snad nejmíc.

Pak jsou hračky hrozné a také je v nich doba: vojíčky nejsou už cínoví. Vojíčky jsou velmi dokonalí. Za dvě koruny dostane chlapec vojíčka s plynovou maskou a vojíčka, který střílí. Potom vojíčka raněného a vojíčka zabitého. Vojíčka na nosítkách. Sestru Červeného kříže, celou nemocnici. Pak zákopy, opevnění. Celou Maginotovu linii. Protiletcká děla a reflektory. Vojenské stany. Polní lazaret. Nemocniční vůz. To je, víte, také pokrok doby. Děti si mohou hrát doma na válku a nepotřebují mnoho namáhat svoji představivost. Ten zakrvácený, bolestmi zkřivený voják, který leží před nimi, leží v jejich hračkách den, dva, týden, měsíc. Kdykoli se dítě vrátí k hračkám, leží tam zakrvácený voják — a je to hračka! Majitel obchodu dívá se mi s porozuměním do obličeje. Zřejmě ty hračky .aké nemá rád a zřejmě v nich také nevidí hračky. Krčí rameny a říká: »Matky to žádají.«

Ne, nechci pronášet žádné pacifistické řeči. Ten dřevěný vojíček v dětských hračkách nemá nic společného s výchovou k statečnosti. Být statečný, nebát se umřít — a »milovat boj, protože je život dynamický« — jsou dvě naprosto různé věci. Dávat dítěti realisticky a dobře vytvořené figurky zabitých lidí je jenom známka toho, jak málo se naše dny hrozí zabitého (ne mrtvého) člověka. Přála bych si vroucně, aby naše děti byly statečné a dovedly umírat za svou věc. Ale přála bych si, aby se nikdy nepřestaly hrozit zabitých lidí. Dokonce jsem přesvědčena, že jenom člověk, který se hrozí zabití, dovede být statečný. Jenom člověk, který vše miluje život, dovede položit život za svou věc. Kdo se zabíjení nehrozí, není statečný, ale tupý, surový — a ovšem dynamický.

A pak jsou nádherné a užitečné hračky. Hračky, které mluví o tom, že je v našich dnech plno krásného a dobrého snažení, že není jenom strašná, ale skutečně velkolepá a nová. Žasli byste, co se stalo s moderními stavebnicemi. Žasli byste, kolik pedagogického úsilí, rozvahy a dobré vůle najdete ve stavebnicích. To už nejsou stavebnice — kaménky, aby se dítě zabavilo. Na těchto stavebnicích pracoval jistě celý zástup inženýrů, vychovatelů, kteří se zkosnatělou představou vychovatelství nemají nic společného. A zástup psychologů. Tato doba, která se tak málo děsí zabíjení, pečuje něžně a starostlivě o vývoj dětské duše, o zdárný pokrok dětského dospívání a především: o to, jak dítě přiblížit světu a seznámit je s ním. Na příklad je tu stavebnice z velikých, dutých dřevěných kostek. Jsou lehoučké, pastelově barevné. Kdyby se celá ta ohromná stavebnice na vás zřítla, nezraní vám ani malíček. Ideální hračka pro dítě, které sedí na zemi a pokouší se postavit jednu kostku na druhou. Při tom je to tak zařízeno, že různé barvy odpovídají různým tvarům, tady si, bobečku, uvědom, co to je kostka, co je to podlouhlé, co je to půlka něčeho, co je to růžové, modré, zelené. Ostatně jsou také taková kouzla: dřevěná skříňka, která má několik otvorů: kulatý, hranatý, obdélníkový, úhlový, úzký, široký. Ve skřínce je několik předmětů: váleček, kostička, destička atd. Hra je v tom: vysypat předměty z krabice, krabici zavřít a teď každý z nich dostat do krabice přesně tím otvorem,

kteřý je pro to určen. K tomu patří chvilka úvahy a dobrého prostorového postřehu. Je to zábavné. A po několika hodinách se dítě naučí měřit rozměry i od oka.

Takových výtečných a zajímavých stavebnic je mnoho. Ale pak jsou stavebnice ve velikých krabicích, která vypadá, jako by vám někdo rozebral Eiffelovu věž a složil do bedny. Samé trámy, kolečka, nosníky. A z té krabice můžete udělat třeba jeřáb. Ten jeřáb má kouzelnou a útlou konstrukci a jeho štíhlé rameno pracuje. Ovšem, že k tomu dostanete malý motorek a ten jeřáb může pracovat motorisovaně. Ale pak jej můžete rozebrat a postavit nejrůznější stroje, domy, pumpy, bagry, prostě všechno, co dítě kolem sebe vidí. To není jenom hračka, která se hýbe. Pro chlapce je to jistě celý duševní proces, který dríme v dětech našich dnů: pionýrství technických objevů. Chlapec, který si hraje s takovou stavebnicí, musí docela jinak hledět na dům, na věž nebo na jeřáb. Není mu už naprostým tajemstvím. Je to blízké, dá se to ovládnout, je to účelné, je to nové, vede to vpřed. Dávno ještě nejsme totiž v rozvoji techniky. Pouze na počátku věku technických divů. Napadlo mne při pohledu na tu kouzelnou věc, že je skoro nemožné, aby hoch, který rozumí takové stavebnici, je jí nadšen a je do ní zamilován, miloval stejně třeba básně nebo Mozarta. To je jiný pohled na svět, rozumíte-li strojům. Nedovedla jsem nikdy víc, než na ně hledět s okouzlením, jako na všechno dokonalé.

Dítě, které jde do nového života, musí stroji rozumět, jako jsme my rozuměli — skleněným kuličkám nebo hudbě. Ve stroji je totiž tatáž vznešenost lidského ducha, jenom v docela jiné podobě. Více než kdykoli jindy cítíte téměř tep nových dnů při pohledu na takovou stavebnici. Na skleněné polici stojí křehký a pevný jeřáb, hledíte na něj a představujete si chlapce, který jej dostane, rozebere, postaví, uvede v činnost. Jaké úkoly má takový hoch ve světě? Rozumět strojům, ovládat stroje a starat se, aby se vedle nich a s nimi vrátil zase věk, kdy se bude lidské srdce svírat hrůzou před zabítým člověkem. Starat se, aby stroje člověku pomohly, místo, aby ho ničily. Pane bože, jaký obrovský úkol! Je-li vůbec pravda, že hra vychovává dítě — a věřím pevně, že tomu je tak — pak je stavebnice nejtvořivější a nejlepší hračka. Ovšem, je drahá. Dokonce velmi drahá.

Všechny tyhle hračky, které nesou dětem nové myšlenky, novou činnost a nový rozhled, jsou drahé. Nejsou pro dělnické a středostavovské děti. A už vůbec asi neproniknou na venkov. Jsou to většinou cizí výrobky — skoro celý náš hračkářský průmysl odpadl — německé, anglické, americké. Cena za ně je třiciferná a dostanou se asi do ruky dětem bohatých rodičů. Děti bohatých rodičů mají však dnes méně naděje, že by pochopily svět, než měly dřív. Se vším, co se končí, mizí pomalu i poklidné, soukromé bohatství a děti, hýčkané v bavlnkách, vychovávané vychovatelkami a drahými hračkami budou mít se sebou v životě víc práce v budoucnosti, než kterýkoli vesnický nebo dělnický kluk, který takovou stavebnici nikdy neuvidí.

Dětská železnice byla dřív poměrně mechanická hračka. Dnes není. Dnes to nejsou jenom koleje, po kterých běží vláček. Dnes jsou to výhybky, tunely, nádraží osobní, nákladní, sklady, jídelní a lůžkové vozy, nákladní vagony, semaforey, přejezdy, železniční uzly na podlaze jednoho pokoje, řízený motorkem, a není vůbec jednoduché zvládnout jej. Vedle nádraží můžete mít skladiště uhlí nebo vzorný statek nebo cihelnu a můžete dopravovat zboží. Můžete také dopravovat zahraniční petrolej v zaplombovaných vagonch. Co stojí tento zážrak jsem se už neptala. Ale má výhodu: dá se stále rozšiřovat a dokupovat.

Se záborem sudetských krajů ztratili jsme Schovánka — totiž, pardon, Schowaneka — jedinečnou továrnu

na hračky v Evropě. Jak ty hračky vyrábí, nikdo neví a nikomu se nepodařilo napodobit je, ačkoli se mnoho lidí o to pokoušelo. Pan Schowanek vynalezl zvláštní cestu, jak vyrobit barevný, docela podivně lesklý a hladký kousek dřeva. Není to lakované dřevo, jak je známe. Je to nějak napouštěné nebo jakoby duhované, zkrátka a dobře, je to docela kouzelný kousek kouzelné barevného dřeva. Pak Schowanek šel dál: světil výrobu svých hraček lidem, kteří hračkám rozumějí asi tak, jako rozumí Disney poesii a pohádce. A tak vznikla z barevných dřívěk celá řada překrásných hraček — a je v nich mnoho výhod najednou: blahodárná prostota a jednoduchost, americká poesie — ale protože v Americe je jenom bývalá evropská poesie, tedy evropská poesie — laskavý humor takového Lady, Sekory nebo nějakého jiného velkého mistra dětské kresby a při tom docela složitá, inženýrským mozkiem vymyšlená práce. Jsou to stavebnice, ale staví se cokoli: třeba letadlo nebo automobil nebo panák nebo nějaké zvíře nebo domečky. K sestavování je vždycky třeba důmyslu a přemýšlení, celá stavebnice — dohromady je to třeba deset dřevěných kousků — zaměstná dítě na celé hodiny, skládá se to všelijakými špalíčky a dřevíčky, je tedy k tomu třeba i kus zrčnosti a je v tom duch Sněhurky a moderního stroje současně a ještě v tom dýchá půvab těch skleněných kuliček. Při tom to byly levné hračky, snadno každému dostupné a tisíckrát škoda, že už nejsou naše, že pan Schovánek uznal za dobré už dávno napsat svoje jméno Schowanek a že pomáhal těm, kteří nám vzali tolik krásných a cenných věcí — i jeho továrnu.

×

Ovšem, v hračkách se zrcadlí doba jako ve všem — snad i víc. Možná, že jste unaveni posledními měsíci, vyděšení všemi, které se dějí, na smrt uražení organizovanou věcnou krutostí, která nastupuje na místo liberalismu. Snad máte hodiny, kdy se vám zdá, že už se krásné věci vystěhovaly z našeho světa. Důkladná prohlídka nových hraček vám dá novou naději. Připadáte si jako ta dívenka v pohádce, která se musela prokázat zdi z krupičné kaše. Nemůžeme zpátky, musíte ku předu. A musíme dokonce s odvahou a chutí dopředu. Za tou zdi něco je. Něco nového a něco dobrého. Začátky a náznaky toho najdete všude i dnes. Musíme si jenom vytknout trochu zvláštní politický program: dožít se devadesáti let.

otázky a odpovědi

Bloudění Jaroslava Durycha

I.

»Viděli jsme v poslední době, jak se mnozí lidé veřejně činní, politikové, publicisté, i jen příležitostní literáti a debatující intelektuálové náhle ideově »přeorientovali«, »uznali skutečnosti«, začali se vyjadřovat spatra o věcech a o lidech, před kterými leželi docela nedávno na břiše. Nedivili bychom se, že by takové chování mohlo vzbuzovat nelibost a nesouhlas u lidí věrných, strážců národní myšlenky, tradice a cti. Jenže...«

Jan Čep v »Obnově«, 10./XII. 1938.

Co kdyby někoho napadlo podívat se s tohoto hlediska na samotného ideového vůdce »Obnovy«, spisovatele p. Jaroslava Durycha? Dopadlo by to pak takto:

II.

Pan Durych píše nyní v »Obnově« (10. prosince 1938) o T. G. Masarykovi takto:

»Tito lidé... sloužili filosofii, jejíž autor nikdy nebude uváděn v dějinách filosofie, poněvadž z filosofie měl toliko

doktorský titul. Nezkombinoval ani jedině filosofické myšlenky a jeho znalosti filosofie byly tak diletantní či spíše nedoucké, že jenom nejrubší servilnost mohla tu zneužívatí titulů filosofa a filosofie. Z ironie osudu nazýval tento filosof svůj životní názor názorem realistickým. Tento realismus se hodil ke klasickému realismu jako pěst na oko, ale toliko pro to by nebylo třeba se pohoršovatí... Filosof se jen díval, musil se jen dívatí, poněvadž jeho realismus byl nepravý, poněvadž nerozuměl skutečností kolem sebe o nic lépe než francouzské poesii nebo katolické mystice, poněvadž jeho moudrost byla jen umělá a dobrá vůle žádná...

Otokar Březina byl starým a zkušeným učitelem a jistě právě on byl nejlépe povolán k tomu, aby řekl filosofovi do očí, že národ mu jednou bude zlořečítí. Což se tedy již děje. Neboť filosof nehlasal početilostí směšných a neškodných. Filosof hlásal a dělal věci zlé. Filosof bral malé dítky na ruku, hýčkal je a líbal na čelo, dáváje se při tom fotografovatí. To uměl. Ale kterak ho nazýval Viktor Dyk? Tak kolem filosofie, která byla jen padělkem filosofie, se kupila mravnost, která byla padělkem mravnosti, kultura, která byla padělkem kultury, umění, které bylo padělkem umění.

III.

Týž Jaroslav Durych napsal v »Rozmachu« r. 1924 o T. G. Masarykovi toto:

»Nejsem nucen o presidentu Masarykovi psát. Pouze vnitřně...«

Jest přirozeno, že jako katolík mám jiný světový názor než president Masaryk. Rozpor v těchto názorech jest velmi veliký... Znáám veliké rozpory mezi presidentem Masarykem a různými tábory. Existují noviny, existuje tradice, existují prozrazované důvěrnosti. Existuje i Masarykova tradice učitelská a jeho ideová setba v našich dnech na mnoha místech dozrává. Leckde nastává zoufalství a zděšení.

Má mnoho přátel a mnoho nepřátel... Boj se vede tak zvaným duchem. Není to boj neškodný, ani laciný. Dopláčí se na tento boj jako na každou válku, a boje duchovní jsou nákladnější než boje hmotné, třebaž jsou pohodlnější...

Osud Masarykův jest skvělým mysteriem. Jak to, že on byl tím poutníkem, který dílo počal, jak to, že by byl národ nedošel, kdyby byl nedošel on?... O životě Masarykově se mysterium vyskytlo, ať se jednotlivé momenty a fáze jeho života vysvětlují od kohokoliv jakkoliv. Nepřátelství proti Masarykovi velice připomíná nepřátelství proti Kolumbovi. A ne každý cítí, že osud presidenta Masaryka není o mnoho lepší než osud Kolumbův. Proč to byl on? Proč to nebyl jiný? Jistě to bylo a jest velice nepohodlné, že to byl on a ne jiný. Bylo to paradoxní. Nezdálo se, že by byl profesor Masaryk nějak zvláště disponován. Proč se vydal na cestu? Byly to jeho momenty filosofické? To byly přece úplně kontrétní, což ví každý, kdo vůbec o Masarykovi ví něco jako o spisovatelí. A byli jiní, o kterých by se bylo předpokládalo, že byli velice disponovaní. Proč se nechali předejítí, proč si nechali odejmoutí čest primátu? Byl profesor Masaryk okolnostmi stržen do víru jednání? Ne. Poutník šel. Nemusil jítí. Byla to akce. Kdo přišel do zajetí, přišel do akce pasivně. Masaryk neupadl do zajetí. Šel v aktivním smyslu. Kdo ho poslal? To ho hnalo? On přece jako člověk v ohledu národním proskribovaný, a to právem proskribovaný, nepožíval důvěry. Kdo ho poslal? Kdo? A proč právě jeho? A jak to, že on poslechl a šel?

V tom jest tajemství, kterého nerozluští žádně vědecké zkoumání v dnešním smyslu... Právě paradoxnost této temné historie, temné a jasné zároveň, jest důkazem aktu Prozřetelnosti. Tedy: Prozřetelnost. Jest to slovo zatracené nepřijemné a také směšné. Ale důsledky toho jsou vážné.

Tím, že profesor Masaryk svolil státi se nástrojem Prozřetelnosti, nabyl právního titulu, aby se stal ve své vlasti

presidentem z Boží Milosti. Tento titul jest ovšem dnes velmi neoblíbený. Neužívá se ho. Jest v opovržení. Ale ať tohoto titulu president republiky užívá či nikoliv, ať hodnotu jeho zná či nikoliv, tento titul mu veškerým právem patří a to pro jeho osobu...

Jest lépe, že presidentu Masarykovi patří právní titul »z Boží Milosti«, než kdyby mu patřil na základě volby titul »z vůle lidu«. Neboť tento titul by ho nechránil tak dokonale jako onen a jest jisto, že president Masaryk bude ochrany potřebovatí, ať za živa, či po smrti. Neboť pronásledování po smrti jest horší než tajné nepřátelství za živa...

President Masaryk jest skutečně presidentem z vůle lidu, třebaž nebyl zvolen z vůle lidu. Má tedy oba tituly. Ovšem, že titul »z Boží Milosti« jest přednější a zajímavý jest, že titul »z vůle lidu« vyplývá u něho z titulu »z Boží Milosti«. Mystický, nadpřirozený vliv prozřetelnostního posláni Masarykova to byl, jenž způsobil v lidech změny představa a donutil vůli lidu k souhlasu s vůli Boží.

Lze říci, že president Masaryk jest jediným ze všech presidentů všech republik evropských, kterému titul »z Boží Milosti« náleží a tudíž má mezi nimi jedinečné postavení. Toto jest jisto. Méně jisto, ale přece jen velmi jest podobno pravdě, že jest též jediným presidentem »z vůle lidu«.

Že jím jest »z vůle lidu«, to dokázal nikoliv parlament, nýbrž lid sám svou spontánní přichylností. Volali-li na něho na jeho cestách prostí staří venkovští lidé se slzami v očích »tatičku!«, nemohouce pohnutím jiného slova ze sebe vypraviti, znamená to největší vladařský triumf presidenta Masaryka a nejopravdovější uznání jeho hierarchické hodnoty se strany lidu. Tyto projevy lidu nebyly falšovány a to jest jejich obrovská výhoda.

Jest přirozeno, že by bylo možno takové projevy lidu falšovatí. O tom není pochyb. Představme si Kramáře, Švehlu, Šrámka nebo kohokoliv jiného jako presidenta, konajícího oficielní cestu po naší říši. Pořadatelstvo by mohlo také lid navéstí, a zajisté by lid navedlo, aby volali: tatičku! Ale jak obrovského sebezpřemáhání by toto jediné slovo vyžadovalo i od lidí nejotrlejších!

Ale jednu věc nutno připomenoutí, ať již tyto řádky někdo čte či nikoliv. Presidentovi Masarykovi patří právní titul »z Boží Milosti«. Lhostejno, jak sám o tom soudí, lhostejno, zda činí a chce z toho činiti důsledky, lhostejno, zda náboženství, které právní titul »z Boží Milosti« kodifikovalo, jest či není náboženstvím jeho. Tento titul jej staví na určitý hierarchický stupeň, a toto postavení jest závazno pro veškerou hierarchii světa. Má tedy nárok, lhostejno, zda jej zdvihá či nezdvihá, na určitý podíl hierarchické úcty, vladařské úcty. Touto úctou jsou mu povinni všichni lidé, ať lid, ať hierarchie. Nezachování této úcty jest porušením subordinace proti hierarchii veškeré.

Jako jinověrec toto pravidlo uznávati může a nemusí. Ale pro katolíka bez výjimky jest to zákon.

IV.

»Neboť huba jejich jest most vrátký...«

Rabelais, »Gargantua«.

dopisy

Odpověď oktávánovi

Milý oktáváne!

Jak se tak někdy shodne doba! Když já jsem byl ve Vašem věku, také mě učil něčemu jinému a potom mně dali pušku, abych střílel a zabíjel. Dnešní doba na mne působila spíše žalem. Jestliže někdo prodělá revoluci, pak pozná tisíce lidí bez masek. Vidí, jak dobří lidé jsou nevině honěni, jak špatní lidé využívají situace a neuznaní geniové jak chtějí se stát vůdci. Revoluce je jako rozbouřené moře. Tehdy, kdy bylo nejhůře,

vzali jsme »Babičku« Boženy Němcové a četli nahlas. I dnes jsem od mnoha známých slyšel, že čtou Třebízského a Palackého.

Nejste sám, který se takto ptá, nejste sám, který se stydí za ty, kteří ve dnech hrůzy neslyšeli krok historie a začali plivat po všem, a nejste sám, který věří v zákon boží.

Je nesmyslem ptát se, kdo je vinen. Všichni jsme vinni, a hlavně ta země, na které stojíme. V tomto boji neběželo o pravdu a spravedlnost, v tomto boji běželo o cíl. Ten, kdo jde za cílem a vyhrává, hlásá, že výhra dokazuje pravdu a spravedlnost věci, za níž jde.

Vy se ptáte, tak jako já jsem se ptával, proč je to takové na světě. Je to život se všemi krásami a hrůzami. Proč jsou bouře, blesky, větry? Člověk teprve tehdy, když ho nějaká pohroma postihne, staví opatření proti ní. A když předvídal možnost pohromy a zařídil opatření nedostačovalo, nepomůže ani bédování, ani nadávání. Nepřirovnávejme se ani k oceli, ani ke gumě. Nám pomůže být jednotní, silní a rozvášní. Nepomůže nám dělat stůj co stůj něco nového, anebo opačného, než jsme dělali dodnes. Když nám druzí vzali zemi, nebudeme snad k tomu přidávat jim ještě sami sebe.

Ke chvále práce za dvacet let budíž řečeno, že republika si vychovala udatné a obětavé občany a že má nejskvělejší armádu na světě. Armáda, která bez boje musila opouštět pozice a která bez útoku musila bránit. Nebylo v historii takové armády.

Milý oktaváne! Mluvil jsem s mnoha známými o Vašem dopisu. Všichni jsme byli rádi, že máme takovou mládež. Národ s takovou mládeží nezahyne. A tož zůstaneme sobě věrni, zůstaneme slušnými lidmi, budeme pěstovat kulturu srdce a zvýšíme tempo práce. A hlavně budeme při každé příležitosti bojovat o slušné a dobré slovo. Nedáme, aby někdo plival po našich lidech. Člen našeho národa tak nemůže učinit. Kdo si neváží vlastní historie, není opravdovým příslušníkem národa, poněvadž kořeny národní jednoty tkví v historii.

Budeme se bedlivěji učit z naší historie a budeme znovu číst naši literaturu. Budem si všimati i ostatního světa, ale nebudeme sem přenášeti, co by nebylo trvalým prospěchem národa, anebo co by se přičilo jeho vývoji. Budeme pracovat a budeme se mít rádi.

Komu dát letos Nobelovu cenu míru?

Vážená redakce!

Četl jsem již v několika novinách o tom, kdo si zaslouží, aby mu byla udělena letošní Nobelova cena míru. Byli navrhováni různí diplomaté, kteří se »zasloužili« o to, že byl zachován mír. Nikdo si při tom nevzpomněl na ty, kteří tomuto míru přinesli obět největší: svůj majetek, svou zemi a svou existenci. Jsou to ti lidé, kteří musili opustit zabrané území a nyní jsou odkázáni na různé akce, které jim mají umožnit další životy. Myslím, že tito lidé zcela po právu mají největší nárok na Nobelovu cenu míru.

Jeden záložník

Také — naštěstí — dokument doby

Vážený pane redaktore!

Prosím, by jste moje řádky, řádky pomocného dělníka v X. závodech přijal tak, jak upřímně je píši. Patřím mezi Vaše stálé, několikaleté čtenáře a odběratele. Ročník »Prítomnosti« jest v mé knihovně — ne malá — knihou, kterou odkazovatí budu svým dětem jako kus historie politického života našeho národa. Myslím, že budou mi tak vděčnými, jako jsem vděčným svému otci, z dnes zabraného Podkrkonoší, za ročníky »Zlaté Prahy« a »Světozora« z let osmdesátých a devadesátých.

Kde jsou ty doby mého mládí, kdy do horské naší vsky došel blatenský list »V boj«, Navrátilovo »Vzdělání Lidu« a brněnský »Ruch« (dnes »Nový Lid«)! To byl svátek našich chudých tkalců a baráčníků, kteří u nás se scházivali a jimž

otec, matka, později i já, předčítali! Na noviny jsme čekali, z nich vyžívali vše, co k vědění nám přinášely! Přál bych Vám slyšeti úsudky těch prostých dělníků, s nimiž právě vydavatelstva šestákových večerníků kalkulojí. Prostý dělník — to není kavárenský povalovač nebo flákač, který z dlouhé chvíle prská kol sebe jed na vše, co není mu dost »vlasteneckým« — prostý dělník ve shonu za (přečasto) suchou skývou chleba, dovede nalézt si chvíli pro svoji filosofii a zdravý, nezkažený úsudek. Šťastný národ, který zachová si ve svém jádře — a to jsou široké vrstvy lidové — zdravý úsudek a čest — jediný přečasto svůj majetek! Kam došel by národ náš, kdyby podlehl této mravní krizi, již jest zachváčena šestáková žurnalistika — nechce se mi ani domyslíti!

Než — tito »hrdinové« — naštěstí nejsou ještě národ. Národ čekal a čeká od soudců Masaryka a Beneše něco jiného, plodnějšího, lepšího, než dělali oni: národ očekává, že dělník bude míti zvýšen svůj životní standard, aby nechodil v den výplaty s hrůzou domů, jak jeho žena za 120 Kč týdně užíví šest krků, ohrožených podvýživou a z ní plynoucí tuberkulosa, očekává, že k výstavbě nové republiky bude přinášeti každý stejně svoji lásku a oběti (vizte z min. týdne: nám snaží se snižovati mzdy tak již nízké — ale mléko — jediný »přepych« dělníkova dítěte zdražilo!), že poklesnou vydání osobní v ministerských, u pánů poslanců aspoň v poměru k ztrátě územní, že desetitisíce hraničářů naleznou nový domov a dobré české srdce v zoufalství nedobrovolných útěků ze svých domovů, obsazených mnichovskými vítězi. Když nelze nahraditi jim plně škod, že alespoň učiněn jim bude snesitelný krok do nového života mezi svými bratry. Zkrátka: Národ čeká, že slova pana ministerského předsedy Berana: »Kde bratr bratru, atd.« budou proměněna v čin! Nic jiného nechce a nepotřebuje, než zbaviti se starostí o uhájení skromného života svých rodin, aby s celou svojí silou mohl se zúčastniti výstavby druhé republiky. Sílou, která vyvěrá z lásky k národu a státu, kterou prokázal již za prvých 20 let. Z lásky bez podmíněné, bez kalkulace, že mohl by z přinesené hřivny na výstavbu státu deset jiných urvati.

— Opakuji: Šťastný náš národ, že ve svých širokých vrstvách neztratil smysl pro čest a nepropadl mravní krizi několika tisíc, kteří pomocí šestákových večerníků chtěli by přeorientovali národ směrem větrem neseného pláště. Národ básníka »Písní otroka« ve svém jádře mravní krizi nepodlehli.

Zdraví Vás srdečně a ruku Vaši svojí dělnickou rukou — proto upřímně tiskne

oddaný J. M.

listárna redakce

Židé a strana národní jednoty. Podle našich informací zůstává otázka přijímání židů do strany národní jednoty stále nejasná, patrně úmyslně. Rozhodnutí mají v ruce místní stranické organizace, které mohou vykládat organizační statut tak, že židé, kteří se vždy hlásili k české národnosti, mohou být členy strany. Zřejmě mají někteří z organizátorů strany zájem na tom, aby se přihlásilo židů co nejméně. Nasvědčují tomu zprávy, které se objevují ve večernicích blízkých vedení strany a mají zřejmě odstranit i české židy od podávání přihlášek do strany. Židé, kteří se hlásí k sionistům, do strany přijímání nebudou, ač není vyloučeno, že i v těchto případech se učiní výjimka, když některá místní organizace shledá, že se tím získává nějaká výhoda. Mezi organizátory strany národní jednoty jsou zřejmě dva směry. Jeden se chce zalíbit ostrou protizhídovskou politikou, druhý upozorňuje na těžké hospodářské následky, které by měl český antisemitismus pro export.

Dobrý přítel z říše štěstí:

LOS ČESKO-SLOVENSKÉ TŘIDNÍ LOTERIE

Přináší velké možnosti výhry a bohatství.

50 % losů musí vyhrátí.

Když běží motory, jde všechno vpřed . . .

a motory se již rozbíhají. Již zase zvoní telefon a dochází pošta od těch, kdo přešli od úvah k činům a kupují automobily. Vědí, že v příští době bude zapotřebí rychlosti a pohotovosti více, než kdykoliv před tím. Proto bude třeba automobilů. Roztočme jejich motory. Musíme dávat práci druhým, abychom ji dostali sami. Automobily Praga jsou pro Vás připraveny. Nezmarné, hospodárné a spolehlivé.

Dodáváme ihned ze skladu

automobily Praga Lady a Piccolo a nákladní vozy o nosnosti 1, 1.5 a 2.5 tuny. Nákladní automobily o větší nosnosti s krátkou dodací lhůtou. Placení nebude činit obtíž, protože přijímáme jako platy na všechny vozy — nové i ojeté — i vklady, vázané moratoriem. Do nového budování nový automobil.

ČESKOMORAVSKÁ-KOLBEN-DANĚK a. s. automobilní odd.
PRAHA-KARLÍN, KARLOVA 22
TELEFONY 320-51 a 386-41

PODLE SKUTKU POZNÁTE JE!

Poctivá práce a solidnost vybojovaly Franckovce v Pardubicích, známé výrobou Karo-Franckovky a Peroly, důvěru celé československé veřejnosti. Desetiletí dobré služby, opravdové zásluhy o národohospodářský rozkvět, správné chápání sociálního poslání — to jsou fakta, která této firmě nemůže nikdo upřít. Franckovka bude vždy pokračovati ve své úspěšné práci —
VĚRNA SOBĚ — VĚRNA VÁM!

Přítomnost

**JAKO VÁNOČNÍ DAR
ZA 100 Kč**

kteří můžete platit ve čtvrtletních lhůtách, poskytnete svým přátelům dar, z něhož budou mít radost 52 týdnů. — O vašem rozhodnutí obdrží obdarovaný zprávu

V KUSNĚ UPRAVENÝM TISKOPISEM

Na přání zařídíme še vašim jménem a zašleme adresátovi zprávu, zároveň s posledními čísly letošního ročníku zdarma.

ADMINISTRACE »PŘÍTOMNOSTI«

Šťastnou volbu dáreků
zajišťuje skvělý vánoční výběr
firmy

**NÁROŽÍ KRÁSNÝCH DÁRKŮ
KAREL KELLNER
PRAHA**

Václavské náměstí 25, roh Jindřišské ulice,
Dlouhá třída 17, poblíž Staroměstského nám

●
Obrovský výběr zlatých
plnicích per a nejjemnějších
dopisních papírů. Tisíce nejlep-
ších novinek uměleckého průmyslu